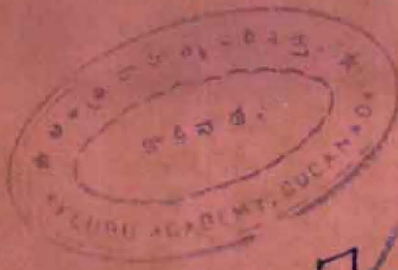

శ్రీ శారదాంబాయై నమః

"దేశభాషలందు తెలుఁగు లెస్స."

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

ప్లవంగ - చైత్ర వైశాఖములు

సంపుటము 56 సంచిక 1

సంపాదకుడు

కవిమూర్ధన్య. కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి.

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ప్రచురణములు

అకారాద్యముద్రిత గ్రంథసూచిక 0-50
అమరుకము-జయంతి రామయ్యపంతులుగారు 1-25
జావ దేశమునందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము-
ఆ. ఉమాకాంతముగారు 0-25
ఆర్యభాషావిభాగము 0-50
ఆంధ్రసాహిత్య పరిషద్వృత్తాంతము 0-50
ఈశానసంహిత 0-50
ఉత్తరరామచరిత్రము-జ. రా. పంతులు 2-50
ఉన్మాదసహస్రము (వెఱ్ఱివేయివిధములు)
కొత్తపల్లి సూర్యారావు 0-75
కవిజనోజ్జీవని - సమస్యలు - శ్రీ కోటిరఘునాథతొండమాన్ 0-50
కవిజనాశ్రయము 2-00
కాళిందీకన్యాపరిణయము-అహోబలపతి (ప్రథమ భాగము) 1-50
డిటో (ద్వితీయ భాగము) 0-75
చంపూరామాయణము (ఆంధ్రము) జ. రా. పంతులు 1-50
చాటుధారాచమత్కారసారః - (సంస్కృతము) .0-75
జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము 0-25
జ్యోతిశ్శాస్త్రసారము-కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులుగారు 0-50
సమస్యాగారములు-కొత్తపల్లి సూర్యారావు 0-2
పరిషత్పుస్తకభాండాగారము 2వ భాగము 1-0
3వ భాగము 1-0
ప్రాకృతభాషోత్పత్తి-
శ్రీమాన్ మే. వెం. రమణాచార్యులుగారు 0-7
ప్రాస్తావిక పద్యావళి 0-7
బాలభారతము (అగస్త్యకృతమునకు తెలుగు) 2-
బాలరామాయణము 0

శ్రీ శారదాంబాయై నమః

"దేశభాషలందు దెలుఁగు లెస్స."

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రిక

ప్లవంగ - చైత్ర వైశాఖములు

సంపుటము 56 సంచిక 1

సంపాదకుఁడు

కవిమూర్ధన్య · కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు

ప్రతిష్ఠాపకులు :

ఆంధ్రభోజ, మహారాజ,

శ్రీ శ్రీ శ్రీ రావు వేంకటకుమార మహీపతి సూర్యారావు బహద్దరువారు సి. బి. ఇ., డి. లిట్, పిఠాపురము మహారాజావారు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ బొబ్బిలి మహారాజావారు.

వ్యవస్థాపకులు :

శ్రీ జయంతి రామయ్యగారు

ఉద్ధారకులు :

శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరువారు, జమీందారు, ఉయ్యూరు.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు—కాకినాడ

అధ్యక్షులు

"విమర్శకాగ్రేసర" 'ఐతిహాసికసమ్రాట్'

శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు.

ప్రధానకార్యదర్శి, కోశాధికారి

"అభినవభోజ"

శ్రీ దంటు భాస్కరరావుగారు

సహాయకార్యదర్శి :—

"కవిశిరోమణి", "ఉభయభాషాప్రవీణ" A

శ్రీ దువ్వూరి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

కార్యనిర్వాహక సభ్యులు :—

1. శ్రీ. కోకా శివరామశాస్త్రిగారు
2. "బాలవ్యాస" శ్రీ వాడ్రేవు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు
3. "భాషాప్రవీణ" "వ్యాకరణ విద్యాప్రవీణ"
   శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు
4. "కవిమూర్ధన్య" "ప్రౌఢకవిచంద్ర"
   శ్రీ కాశరపర్తి కృష్ణశాస్త్రిగారు
5. శ్రీ కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు (బి. ఏ)
6. శ్రీ జయంతి బుచ్చిరామశర్మగారు
7. శ్రీ చిరువోలు కోటేశ్వరరావుగారు
8. శ్రీ దామెర రాజగోపాలరావుగారు, బి. ఏ.
9. శ్రీ వేదుల రామచంద్రకీర్తిగారు, (ఎమ్. ఏ. ఆనర్సు)
10. "సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ" "ఉభయభాషాప్రవీణ"
    శ్రీ ఓలేటి సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు
11. శ్రీ కావలి శ్రీరామమూర్తిగారు, (బి. ఏ. బి. ఎల్.)

విషయసూచిక

ప్లవంగ ◆◆ చైత్రవైశాఖములు

సంపుటము ౪౬ సంచిక ౧

హరిహర దేవాయ నమః

సరూపః—నీరూపః

(శ్రీ)రామస్తుతిః

శ్రీ కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి.

శ్లో. సకలసుగుణశాలీ సర్వధర్మప్రతోళీ
భయదసమరకేళీ ధ్వస్తదైతేయపాళిః
నిపతితఘనవాలీ, రాఘవాంభోజహేళి
స్సమవతు వనమాలీ, రామభూపాలమౌళిః. 1

శ్లో. హే దేవ! మే దేహి పదం త్వదీయం
యాచే న తే మాంసలచారుహస్తం
దదా పదం యన్మునయే గృహీత్వాం
హస్తో ఽరిదారాన్ విధవాశ్చకార. 2

శ్లో మందోదర్యా ఏకభుక్తం
పథ్యం కల్పయసి ప్రభో!
విధాయ విధవాం రామ!
కిము వైద్యో భవాన్ మహాన్ ? 3

శ్లో. వక్షోభాగ ముపాశ్రితా తవ రమా దాక్షిణ్యసంవేదినీ
దైత్యధ్వంసమిషేణ భూతలగతం రామాభిధం త్వామగా
సీతాఖ్యాం సముపేత్య నీచవచసా తత్రోఽపి నిష్కాసితా
నీతారణ్యధరాంతరం బత విభో! దాక్షిణ్య మేత త్తవ! 4

శ్లో. జటాజూటే గంగావిమలతమభంగాంతరచర
న్మరుత్ప్రోతవారిత్రప్రచురతరసంశీతలతలే
ధృత స్తారాదారః ప్రమథపతినా భో! రఘువిభో!
త్వయా తారాదారో హత ఇతి కథా దుస్సహావిధా. 5

శ్లో. యస్యా దుర్నయతో హత స్తవ పితా కాంతారచారీ భవాన్
తస్యా ఆత్మభవస్య మూర్ధ్ని నిహితం ప్రాజ్యం తు రాజ్యం త్వయా
హిత్వా మాతర మంగనాం బత! సదాసేవాపరో లక్ష్మణః
కిం లబ్ధో! హి శిలాహతామ్రమహిజో దాతా ఫల స్యారయే. 6

*

శ్లో. అహో! భాగ్య మహో! భాగ్యం
మహాధన్య ఇహా స్మ్యహం
గాఢాజ్ఞా నాంధతమసాత్
ప్రబుద్ధో భవతః ప్రభో! 7

శ్లో. జ్ఞానీ భవాన్ తవ కదాపి న నామరూపే
కర్మాణి జన్మమరణాని గుణా స్స్వ మాత్మా
త్వం జానకీధవ ఇ వాఖిల దైత్యలోక
ధ్వంసీవ రామ ఇవ జాత ఇ, వాజ్ఞ దృష్టః. 8

శ్లో. జాతో న; సీతోపయమో న; యానం
వనేన; దారాపహరణం న; సఖ్యం
సుగ్రీవరాజేన న; సేతుబంధో
న వా, దశగ్రీవహృతి ర్న; భూమన్! 9

శ్లో. అజ్ఞానజ్ఞానదృగ్భ్యాం భవసి జనకజా
తాధినేతా ద్వయాత్మా
కాంతారాంతః ప్రచారాకులితనిజమనా
నిశ్చలో నిర్వికారో
లంకాలంకారఘోరాసురవరనృపతే
స్తస్య హర్తా న కర్తా
రామో భూమాగమాంతా అపి తవ చరితం
నేత్థ మి త్యుచ్చరంతి. 10

శ్లో. మాయా నాస్త్యేవ; తద్ధేతో
ర్మాయాకార్యం జగ న్నహి;
జగ న్నోచే న్న సాక్షిత్వ
మేకస్య తవ రాఘవ! 11

శ్లో. బ్రహ్మ సత్యం జగ న్మిథ్యా
నాస్త్య ప్యస్త్యేవ త జ్జగత్
అస్త్యపి బ్రహ్మ నాస్త్యేవ
భాసతే మాయయా సదా. 12

*

(నాస్తి-అస్తి అనునొక జగద్గ్రంథమునుండి)

వరణ ఏన్డి శాసనము

(శ్రీ శేకుమళ్ళ కామేశ్వరరావు బి. ఏ. బి. ఇడి.)

తూర్పుచాళుక్యరాజైన మూడవఅమ్మభీముని తామ్ర శాసనమైన వరణఏన్డిశాసనము (భారతి ఏప్రిల్ 1965) ప్రకటింపబడినది. దానిలో వరణఏన్డి అనునది గ్రామనామముగా జెప్పబడినది. శాసనము దొరకినస్థలమందె వేడిమంగళ మను పేరుగల పుంత యున్నది. ఆప్రాంతమందె తుల్యానది కలదు.

వరణఏన్డి అనునామ మె ట్లేర్పడినదో విచారింపవచ్చును. పై శాసనములోనె యాప్రదేశమునకు శకటమంథనవిషయ మనుపేరున్నది. అది సంస్కృతపదసంపుటి. దానిని తెలుగులో చెప్పవలెనన్న "బళ్ళదారినాడు" అగును. తొలుత నుండిన యట్టిపదమునకె శకటమంథనవిషయ మనునది సంస్కృతానువాద మని విశద మగుచున్నది. బళ్ళరస్తాకు నడ్డుగా నెన్నియో వాగులు, వంకలు నుండును. ఆప్రాంత

మున నున్నతుల్యానని యట్టివానిలో నొకటి. దానితీరమున నె వరణా
ఏన్నిగ్రామ మున్నది. బండ్లు తుల్యానదిని దాటవలెనన్న పాటిరేవో,
వారధియో, యవసరము. 'వరణము' అను సంస్కృతపదమునకు
వంతెన యని తెలుగున నర్థము కాబట్టి వరణఏన్ని అనుపదసంపుటిలో
'వరణ' 'ఏన్ని' యను రెండుమాట లున్నవి. వరణము లేక వంతెన
ఏన్ని అనుగ్రామమువద్ద నున్నది. ఆవంతెనమూలముగా ఏన్ని అను
గ్రామము ప్రసిద్ధికి వచ్చినది. వంతెన ఏన్నియనుదానిసంస్కృతానువా
దము వరణఏన్ని యని మనము గ్రహింపవచ్చును.

ఏన్నిగ్రామ ముండినస్థలమునకె వేడిమంగళము నను పేరు వాడు
కలో నుండినది. ఏన్ని అనుమాటయె పామరజనులనోళ్ళలో బడి 'వేడి'
యైన దనుట స్పష్టము. అయితే యా'మంగళ'శబ్ద మేమి? పూర్వ
కాలము తెలుగు దేశములో మంగళశబ్దము వాడుకలో నుండి, క్రమ
ముగా నంతరించినది. ఆపద మిప్పటికిని తమిళ దేశములో మిగిలినది.
తెలుగులో నగ్రహారమున కేమియర్థమో, తమిళములో మంగళము
నకు నదే యర్థము. మంగళ మను నంతము గలగ్రామనామములు
తమిళ దేశములో కొల్లలుగా నున్నవి. ఏన్నిగ్రామ మొకప్పుడె బ్రాహ్మ
ణాగ్రహారముగా నుండినది. ఆవిషయమె మంగళ మను పదము రుజువు
పరచుచున్నది.

ఏన్ని పూర్వకాలమందు పట్టణముగానుండి, క్రమముగా దాని
ప్రాముఖ్యత తగ్గగా, నదీతీరమున నున్నభాగము సికస్తునై యుండ
వచ్చును. లేక తుల్యానది పొంగి నదీతీరమున నున్నభాగము నాశనము
కాగా, మిగిలిన గ్రామమె యిప్పుడు ఏడిద అనుపేరున నున్న దన
వచ్చును. అదియునుగాక నదీతీరమున నున్నగ్రామము నదీపాలము
కాగా, గ్రామస్థులు కొంత యెగువ ను అదేపేరున గ్రామమును
నిర్మించుకొని, దానికి ఆనెకటిపేరే పెట్టుకొన్నారని చెప్పవచ్చును.
ఏదయినను ఏన్ని అనుపదమె ఏడిదగ మారినది. దానిలో క్రొత్తగ

'ద' అక్షర మొకటి చేరినది. దీని పదవిభాగ మి ట్లుండవచ్చును, ఏడి+ఇది+అ. ఏన్ది వద్దనున్నవంతెన నశించినది కాబోలు, కాబట్టి గ్రామ మిదే నని తెలుపుటకు సీకొత్త పేరు పుట్టి యుండవచ్చును. అంతేకాని ఏన్దిగ్రామపామమె మారి యిప్పటి మునలేక మురమండ యైయున దనుటకు రెండుపేర్లలోని సాదృశ్యమును చాలదు. మండ పదము సాధారణముగా మందయె, అదియె ఆలమంద. మునలేక మురి అనువానిని నాలమంద యున్నతావు మున లేక మురమండ యైనది.

వరణఏన్ది గ్రామమును దానముగా గ్రహించినవాడు చంద్రన రాజు. అతడు పరశిరోదర్పణ ధ్వజుడు. ఈ వింతసమాసమున కర్థము కొరక బడుట లేదు. చంద్రన రాజు హైహయ వంశజుడు. కార్తవీర్యుని కుమారు డైనఅర్జునుడును హైహయవంశజుడే. కాబట్టి పరు డనగా (కార్తవీర్య) అర్జునుడు దర్పణ మను మాటకు జి. వి. దేవస్థలిగారి సంస్కృతనిఘంటువులో 'నయనము'(=కన్ను)నను సర్థమున్నది. ప్రత్యేకముగా శిరమునందు కన్ను గలవాడు శివు డని దీనిభావము కాబోలు ఇది నిజముగా వింతప్రయోగమె! అట్లు చంద్రనరాజు ధ్వజము మీద కార్తవీర్యార్జునుడును, శివుడు నున్నారు.

తొలివాయి లేక తుల్యానదిని గురించి ఏమనగా—తొలుత నాప్రదేశములో వేలాదివేలసంవత్సరములనుండి యున్నవారు తెలుగు జాతివారు. అటుపిమ్మట నిటీవలికాలములో వచ్చి చేరినవారు ఆర్యులు, ప్రాకృతులును కాబట్టి స్థలముల, నదుల, కొండల, యూళ్ళ పేర్లు తెలుగులోనే పుట్టినవి. ఆర్యాదులునిచ్చట ప్రవేశించినపిదప పై పేర్లలో కొన్నిటిని వారిభాషోచ్చారణకు ననుకూలముగా (ఇదియే క్రొత్త జాతినైనను చేసేపనే) మార్చుకొన్నారు. మరికొన్నిటి ననువదించుకొన్నారు.

గోదావరీనది యేడుపాయలుగా చీలి సముద్రములో కలియుచున్నది. వీటిలో తొలిపాయకు తెలుగుపేరు తొలిపాయ యనియె. మిగిలినపాయలయొక్క తెలుగు పేర్లు తెలియుట లేదు. పిమ్మటకాలములో

వచ్చినయూర్యాదులేపడుపాయలకును సప్తర్షులగొుక్క యేడు పేర్లను తగిలించుటకు బహునుకూలముగా నుండినది. అయితే తొలిపాయ అను పేరు ఇదివరలోనే బహుప్రచారములో నుండుటచేత దానిని కదలించుట సులభము కాలేదు. కాబట్టి 'తొలి'ని 'తుల్య' అని సంస్కృతీకరించుకొన్నారు. అయినను తమపట్టు విడువక దానికికూడ మహర్షి నామమును తగిలించినారు. అట్లు తొలిపాయకు మూరు పేర్లు పుట్టినవి. అంతే కాక చిల్లలదేవతలు పుట్టినట్లు, స్థల, మల, శిల, జల ఇత్యాదులకు మాహాత్మ్యములు బలిసినవి.

అయితే పై శాసనములో తొలివాయి అను పేరుకనబడుచున్నది. ఉదా:-పాయ+కొమ్మ=పాయగొమ్మవలెనె, తొలి+పాయ=తొలివాయ యని యీ దేశములో వచ్చినది. అంతేకాక పాయ, పాయి యను రెండు రూపములును శాసనకాలమునాటికే యుండుటచేత తొలివాయమె తొలిపాయి యను పేరున శాసనములోనికి నెక్కినది.

తొలివాయిని యొకవాగుగా నెంచినవారు, దానిని 'తొలివాగు' అని పిలుచుకొన్నారు. 'వాగు' శబ్దమునకు సంస్కృతీకరణము 'భాగ' కాబట్టి తొలివాగు 'తుల్యభాగ' యనుసంస్కృతనామమునుగూడ ధరించినది. పేర్లు ప్రజలనోళ్ళలో నెన్నియో యాభాసరూపములను బొందుచుండును. కాబట్టి యితరరూపములు గూడఁ బుట్టినవి. మహమ్మదీయుల యాంగ్లేయుల ప్రభావమున మన దేశములోని పేర్లలో నెన్నిమార్పులు వచ్చినవో మనకు ననుభవములోనున్న విషయమే కదా!

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

శ్రీ రామాయ నమః

కౌశికాభ్యుదయము - రంబ

శ్రీ శిష్ట్లా బాలకోటేశ్వరరావు.

"చినిపూవుఁ దేనెకు నెనవచ్చు నీకవిత్వము కవిత్రయసమ్మతము మృదుల"మని శ్రీకృష్ణభారతాదిమహాకావ్యప్రణేతలు, మహామహోపాధ్యాయులు నగు స్వర్గీయ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారిచే ప్రశంసింపఁబడి "ధన మీయఁజాలఁ దృప్తిగ మన మీయఁగలను, దాని మన్ననమీఱం గొని నీ వొకసత్కృతి సేర్పొనరఁగ రచియించి నాకు నొసఁగుము సుకవీ!" యని యర్థింపఁబడి కవిమూర్ధన్యబిరుదప్రదానము వడసినప్రౌఢకవిచంద్రులు కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రిగారు పదునెన్మిది సంవత్సరములకుపూర్వము కౌశికాభ్యుదయ మను పేర గాధేయుని సంపూర్ణగాథ ప్రబంధముగా విరచించి "ఎందఱు లేరు సత్కవు లహీనకళాంచితు లాంధ్రభూమిలో? నందఱ మాని నాదుకృతి నందుకొనెన్ గవిసార్వభౌముఁ డానందము మీఱ మత్కృతి ఘనమ్మొ మదీయపురాభవక్రియామందఫలమ్మొ లేక లసమానతదీయదయాస్వభావమో!!" యని భావించి యాశ్చర్యానందామోదములు సాళగింపఁగా సంకితము గావించిరి. పిదప 1952లో ననఁగా ఖరసంవత్సర మాఘమున నిది ముద్రింపఁబడి ఛందోబద్ధమైనసత్కవిత నాకళించుకొనఁజాలు రసజ్ఞాంధ్రవిబుధపుంగవుల నలరించి వారిచే 'వహ్వా! మాయురే! బాపురే!' యని కొనియాడఁబడి యాంధ్రీయవాగ్దేవత కంఠమున మాణిక్యహారమై నిలిచినది.

'రామాయణాదిమహాకావ్యాంతర్గతశతానందసానందకథితగాధినందనచరితము ప్రధానాధారంబుగ' కృష్ణశాస్త్రిగారీకౌశికాభ్యుదయము సంసృజింప నుద్యోగించి కృతార్థులయిరి. శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమున బాలకాండమున మిగులక్లుప్తముగ నున్నవిశ్వామిత్రచరిత్రము వీరిచేతఁబడి యయిదాశ్వాసముల మహాకావ్యముగ

పరిణమించినది. కృతిభర్త "కభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధియు, నాయురారోగ్యభోగైశ్వర్యసమృద్ధియు, హారిదంతదంతురితవిశదయశోవిలాసవిశేషప్రసిద్ధియు నగునటులు" పురవర్ణనముతో కథ ప్రారంభింపఁబడినది.

మహితార్యావర్తదేశరాజధానియగుకన్యాకుబ్జము శ్రీకాంతాపరిణీయధామ మఁట! రాశీభూతశోభాదిదృక్షా కేంద్రీకృతనైజలోచనసహస్రస్థాపితాసూయితావ్యాకీర్ణామరలోకనాయక మఁట!! వెన్నెలరాత్రులందు మందమందానిల మానుకోరికతో నానగరాగ్రహర్మ్యములయందు నడయాడు పడంతులసోయగమ్ములను కనుఁగొన నెంచిన నాకవిటులు వాతధూతానుపమాన కేతన పటాగ్రచపేటపటు ప్రహారములను చవిగొందు రఁట!! అప్పురీవరమున ప్రతినిశావసరములందు ధీరమలయధరాధరాధారసారసారపాటీరగంధఘస్మరసమీరవారవిస్తారకార్యములలో చాల పైసరముల నోలాకువడినవారిని బునారతికిఁ బ్రేరేచుట యొకటియంట!! ఆనగరమున నెసంగుకారాగృహములు నారెకులు వధ్యశిలలు న్యాయసభలు శిక్షాస్మృతులు సార్వభౌమలక్షణార్థమే కాని నిరుపయోగము లఁట!!

ఈవిధముగ నతిశయోక్తిరూపకోత్ప్రేక్షోపమాదినానాలంకారపరమమాధుర్యవైభవము యథేచ్ఛముగ చవిజూపించుచు మహాకవులకుమాత్రమే సాధ్య మనఁదగిననిగ్రహముతో నీప్రబంధరాజమును శాస్త్రిగారు కొనసాగించిరి. ఇందేఘట్టమున నేపద్యమును శీలించినను సురాపగాతులితధారాశుద్ధి, భావశ్రీపరిపాకసంకలనహేవాకము, సత్కల్పనాప్రావీణ్యము గోచరించి పఠితలను శ్రోతలను రుంద్రానందమానససరసిలో నోలలాడించును. ప్రాగ్జన్మసంస్కారలబ్ధమైన యౌచిత్యవిచారవివేకముతో దీపించు శాస్త్రిగారిధీబలము మనలను ముగ్ధులఁజేయును. ఈపద్యమును మానసింపుఁడు—

సీ. వేలుపుగాణీలపెదవు లెండుటం బాయ
వాయెం బంచాలి నపస్వరములు
పల్లవావళి యిష్టపడదాయె భంగింపం
గాంతాకుచాశ్లేషగౌరవంబు
గంగోదకమున మున్కలు వెట్టుటే కాని
రాదాయెం దటికి నైరావతంబు
తడి నారసీకున్నం దల లెత్తవాయె నం
దనవనాంతరనవ్యనవ్యలతలు

తే. గీ. కాశికాఖండతమతపోగాఢవహ్ని
సంజ్వరం బూర్ధ్వగామియై సంక్రమింప;
వేయికన్నులం బలుమాఱు విచ్చి కాంచె
స్వర్గదుర్గతి నా శచీప్రాణవిభుండు.

ఇది పంచమాశ్వాసములోనిది. "కనులం దెఱచినాండు గాధేయసంయమి, టక్కులాడి! నీకుం జిక్కండింక నరుగు మరుగు మంచు" వచ్చియొకలిబాలెంతరా లగుమేనకాకాంతను తిరస్కరించి యామడయడుగుగా నడిచి యుత్తరాద్రి జేరినవిశ్వామిత్రుండు ఘోరదీవ్యత్తపః పరిపాకంబున బక్కటిల్లియు బ్రహ్మర్షి కాలేక రెండింతలైనపట్టుదలతో తపించుచుండంగా నుప్పతిల్లినయుపద్రవ మిది! మనసునకు హత్తుకొనునట్లు చెప్పంబడినది. గాధేయుని తపోగాఢవహ్నిసంజ్వరము స్వర్గమున మండువేసవి సృజించినదంట! గ్రీష్మర్తుప్రభావము నీరీతిగా కథలో నతుకునట్లుగా శాస్త్రిగారు వర్ణించినారు. కాంతాకుచాశ్లేషగౌరవము భంగించుటకు పల్లవావళి యిష్టపడలే దని వ్రాయుట కాయురాగమరహస్యవిదులైనపీరే సమర్థులు!! దుర్భరమైన యీయుపద్రవము గమనించి తల్లడిల్లి ప్రాంచితవై జయంతభవనాయత జాలసకాశవాసియై దీని నడంగించుటకు యోచించుచున్న యాదితేయ

నేత దృష్టిపథమున మానివర్యధైర్యదళనచతురతా నితాంతా
రంభయు, నూరువిజితరంభయు నగురంభ తోఁచినది. వెంటనే పిలి
పించలేదు. తొందరపాటు నుజ్జగించి మరల మరల నాలోచించి నిర్ణ
యించుకొని రంభాచలాక్షిని తోడ్కొని రమ్మని యొకసురాంగన
నంపినాఁడు.

రంభ మనపురాణములలోఁ గావ్యములలోఁ జాలప్రసిద్ధి నందిన
దేవవేశ్య. ఆమెను పలువురు పలు తెరగుల తీర్చి దిద్దినారు. రావణునిచే
నవమానింపఁబడినరంభ, నలకూబరుని ప్రియుతమయై వాసి గన్నరంభ,
శ్రీనాథునిచాటువులలోఁ బ్రకాశించినరంభ—ఎవరి కనువైనసరణిలోఁ
వారు చిత్రించి రంభను చిరంజీవినిని జేసినారు. ఇంత సుప్రతిష్ఠ
నాచుకొన్నరంభను కృష్ణశాస్త్రిగారుకూడ వాల్మీకము ననుసరించి
యౌచిత్యము పోషించుచు వర్ణించి యాంధ్రకావ్యకళాప్రపంచమున
నామె కొకస్థిరత ప్రసాదించినారు.

శృంగారరసస్నిగ్ధలావణ్యవతి యైనరంభ రెండుపర్యాయము
లీకావ్యమునమనకు సాక్షాత్కరించును. తొలుత తృతీయాశ్వాసమున
గురుపుత్త్రులచే శాపింపఁబడి చండాలుఁడై గాధిసుతు నాశ్రయించి
తదీయామితతపోబలసహాయుఁడై దివికి సశరీరుఁడై యేగిన త్రిశంకు
నృపాలుఁడు రంభాగృహమును సందర్శించినట్లు చెప్పఁబడెను. అమర
ధారణిలోని వేశవాటికయం దగ్రగణ్యమై వెలుగు లీను రంభయిల్లు—
"ఇనశశిదృగంచదచ్యుతాననము వోలె,నశనిపానీయయుతబలాహకము
వోలె, వ్యాఘ్రువాతాయులసదరణ్యాని వోలె రజస్సత్వరాజిత" మ్మఁట!
వీరపాణంబుచే విసివినవీరులును, సోమపానంబుచే సొగసినయాజులును
ననూనరంభాధరాధరపానము కాంక్షించి యాగృహద్వారముచెంత
రొదాళము సేయుచురాయిడించుచున్నారఁట. అది చూచి త్రిశంకుఁ
డబ్బురముతో

క. అక్షీణాలంకృతిఁ గృతి
దక్షిణనాయకు లిఖించి తనిసిరి, రంభన్
వీక్షించినచో వ్రాయరె
దక్షిణనాయికనుగూడఁ దమ గ్రంథములన్?

అని యభిప్రాయపడినాఁడు. త్రిశంకునినోట నీమాటలు వెలువడినను కొంచె మాలోచించినచో నివి కృష్ణశాస్త్రిగారివే యగును. వ్రాసినదే వ్రాసి యాయాసపడి యహమహమికలు పెంచుకొనుచున్న తెలుఁగు కవులకు వైవిధ్యపరిపూర్ణ మైనక్రొత్తనాయిక నందించి నవ్యమార్గ దర్శకులు నైరి. ఎంత హృద్య మైనచమత్కృతి నిమిడ్చిరి !!

ఇప్పుడు వాసవునిదూతి చేరినరంభయింటిచెంగట నట్టిసందడి నేమియును లేదు. ఏదో పచ్చిగా పరిచయించి నిజాశయములను లిఖించి నలకూబరుఁ డంపినప్రణయలేఖ ననురక్తితో పఠించుచున్న రంభను చూచి యామె రాజనియోగము విన్నవించినది. "కనకానూనమనోజ్ఞగాత్రి! యట కీశాదారిమాదారిప్రొద్దున నే తెంచెదఁ దప్పకుండ" ననుపంక్తులు మాటిమాటికి మననము గావించుకొనుచు నుప్పొంగుచున్న రంభయుత్సాహమును వజ్రిమేల్పనుపులు భంగించె నఁట.

రంభ మిగుల తెలివి గలది. ఇంద్రుని యాహ్వానము మన్నించుట కిష్టములేని దయ్యును తామసించుట తరితీపొనరించుట ప్రమాద కరము లని యెంచి యిథోచితవేషము నూని వలనుక న్నదరుచుండగా మది జల్లుజ ల్లనుచుండఁగా గమించినది.

తే. గీ. రంభ మరియాదఁ బాటించి రాచనగరి
కంతదవ్వున నే చతురంతయాన
మవతరించి...........

శాస్త్రిగారిలేఖనికి మర్యాద తెలియును. ఏ పాత్రము నెట్లు నడుపవలయునో యెఱిఁగిన ప్రజ్ఞావంతు లాధునికులలో నరుదుగా నున్నారు. వారిలో శాస్త్రిగా రొక రనుట సమంజసము.

ఆసమయమున రాజసౌధమునకు వచ్చిన రంభను విస్మయముతో తత్తరముతో కనుఁగొనుచు నంగనల జగాజిగిచూపులతో పూవునవ్వులతో బహూకరించుచు చని యానుకవారముఖ్య మోచనార్హురిని మునుఁగుచుఁ దేలుచున్న నాకభూవిభుని సమీపించి దోయిలించినది. స్వకీయ యత్నసాఫల్యమతితో శచీపతియుచితాధికాదరము ప్రదర్శించినాఁడఁట.

శివతపోభంగ మొనరించుటకు మన్మథుని పిలిచి ప్రోత్సహించిన కాళిదాసుని యిందుఁ డే యీయింద్రునిలో కాన్పించును. కుమారసంభవమున కవికులగురు వాఘట్టము నెంతమధురముగ రచించెనో యంతమనోహరముగ నీసన్నివేశమును ప్రౌఢకవిచంద్రుఁడు రచించెను.

చ. వలపులదీవివై వెలయుభామిని నీవును వజ్రముం గడుం
గలుగుటచేతనే త్రిభువనంబులు హాయిగ నేలుచుంటి నో
జలరుహగంధి! వ్యర్థ మగుసంయమివర్యులపట్ల వజ్ర;మా
వెలితియుఁ దీఱుఁ దావకనవీనమనోహరచాతురీధురన్.

నిజాశయపూరణసుప్రవీణుఁ డైనపురందరుఁడు రంభను పొగడ సాగినాఁడు. 'అగ్నిజ్వాలలు, వరుణపాశము, యమదండము పావనశక్తి గిరివిపాటనదక్షమైన నాకులిశము చేయలేని కార్యము తావకచంచలేక్షణకనత్కిరణం బొకఁడే చేయఁగల' దని యామె నాకాశమునకెత్తినాఁడు. 'చక్కఁదనమున, నెఱజాణతనమున, గానసత్కళయందు ప్రఖ్యాతి లేనిమేనకకే దాసుఁ డైనకౌశికుని సాధించుట నీ కొక మహాకార్యమా?! నిలింపులకు ప్రియ మాచరింపు' మని మృదువుగ శాసించినాఁడు. అతనియానతి విన్నరంభ కోపనమునిమూర్తి నొక్కపరి భావనసేసి 'హతాస్మి' యంచు పరికంపితాంగియై రెండుచేతులతో కనుఁగవను కప్పుకొన్నది. నిలుచుటకుగూడ నశక్తయై తుద కింద్రుని పాదములచెంత నిలువునఁ గూలి సొమ్మసిల్లినది. దానియవస్థను జూచి స్వార్థలోలుఁ డైనబలదమనుఁడు నవ్వుకొనెనఁట! భయదైన్యశోక విచలిత యైనరంభ, కాఠిన్యము మూర్తీభవించిన దేవేంద్రుఁడు నిక్కడి

శాస్త్రిగారిరచనము చదివినంతనే కన్నులకు గట్టుదురు. మూర్ఛనుండి మేలుకని కాతరతాచలితాక్షియై యేమియు వాకొనలేని యానిగ్గర చకోరవిలోచనతో "కనికరము వేయికన్నులఁ దొనుకులాడఁ బలుకు పలుకునఁ గ్రొందేనె లొలుకుచుండ హరిహయుండు"—'కౌశికుఁడు కాంతలకౌఁగిలింతల సుఖంబు నెఱుంగనివాఁడు గాఁడు; తలవంపు వేశ్యజాతికి ఘటిల్లినది; నీకొలమందలివా రివి విన్నచో వికవిక నవ్వరే!' యని యనునయించి

చ. నెలఁతరో! మానసాయకుఁడు నీకనుసన్నలనే మెలంగు; రా
చిలుకలు గండుకోయిలలుఁ జెంత వసించు; వసంతుఁ డావనిం
గలయఁగ నావహించు మునుగాఁ జని; పున్నమచందమామ వె
న్నెలఁ గురియించు; బాసటగ నేనును నీసరసం జరించెదన్.

అనినాఁడు. దీనిమూల మిట్టు లున్నది.

శ్లో. కోకిలో హృదయగ్రాహీ మాధవే రుచిరద్రుమే
అహం కందర్పసహితః స్థాస్యామి తవ పార్శ్వతః.

(వాల్మీకిరామాయణము, బాలకాండము, చతుష్షష్టితమస్సర్గము 6)
ఆదికవి వాల్మీకిహృదయము చక్కఁగ గుర్తించి భావమును పెంచి వ్రాసి శాస్త్రిగారు సన్నివేశస్ఫూర్తిని పెంపొందించినారు.

ఉ. మానసనీమ నూనుననుమానము మానుము కామినీమణీ!
పూనుము పూనికం దమి నపూర్వవిలాసము లావరింప నె
మ్మేను నలంకరించుకొనుమీ కొనుమీ సురగాయనీజనా
మానమనోహరాధరసముచ్ఛ్రితస్తవభాగధేయముల్.

అని హెచ్చరింప మాఱుపల్కక నోడి యంగీకరించి రంభ యిల్లు చేరినది. పిమ్మట జరుగవలసిన దంతయు జరిగినది.

"అశ్రాంతలతాంతనితాంతకాంతమై, సరసరసాలపల్లవకషాయ రసైకనిషేవణక్రియా పరిణతపంచమ స్వరవిభాస్వర పైక విజృంభణాంకమై" వసంతము కౌశికుని యాశ్రమప్రాంతమున నవతరించినది.

సీ. వనజరజోహారివారిఁ గరేణుపైఁ
బుంవారణేంద్రమ్ము పుక్కిలించె
కొదమతుమ్మెద చానఁ గూడి పూగిన్నెలో
నచ్చంపుఁగ్రొందేనె లారగించె
మెసవఁగా మిగిలినబిసము నోటం బెట్టి
జక్కవ తనయాలి సత్కరించె
దాడిమ్మగింజ లెంతయు నొల్చి రాచిల్క
ముద్దారఁ జెలినోటఁ బోషించె
తే. గీ. లాహిరీ గ్రమ్మ హరిణ మిల్లాలిమేను
కొమ్ముకొన గోకి మాటికి గుస్తరించె
సురచిరోన్నత తరుల వల్లరులు పెనఁగె
సారశృంగారలీల వాసంత వేళ.

ఈ మంజుల భావసంపదలో చాలభాగము కుమారసంభవము లోనిది. కనుఁడు—

శ్లో. మధుద్విరేఫః కుసుమైకపాత్రే
పపౌ ప్రియాం స్వా మనువర్తమానః
శృంగేణ సంస్పర్శ నిమిలితాక్షీం
మృగీ మకండూయత కృష్ణసారః (౩ వ సర్గము 36 వ శ్లోకము)

శ్లో. దదౌ రసాత్ పంకజరేణుగంధి
గజాయగండూషజలం కరేణుః
అర్ధోపభుక్తేన బిసేన జాయాం
సంభావయామాస రథాఙ్గనామా. (౩వ సర్గము 37వ శ్లోకము)

ఈ శ్లోకములనే కవిరాజశిఖామణి యగునన్నెచోడుఁ డి ట్లాంధ్రీకరించెను. చూడుఁడు!

సీ. కరి యిచ్చె సరమేసి కరిణికి సల్లకీ
పల్లవముల్లంబు పల్లవింప,
మృగ మర్థిఁ గబళించి మృగి కిచ్చె నంచు ద
ర్భాంకురంబులు చిత్త మంకురింప,
హంస పెక్కువ నిచ్చె హంసికి సోర్ణ్నీర
నెలదూఁడు మొగముల నెలమి మిగుల,
భృంగము దావితో భృంగికి దయ నిచ్చె
మధుధార ముఖరాగముదము దలఁక—(ఆ 4, ప 113)

ఈ రెండనువాదములలో నేది కాళిదాసునిగౌరవము నందునో సాహిత్యసారస్యవేత్త లగుపాఠకులే నిర్ణయింతురుగాక! ఆధునికులలో పెక్కురాంధ్రకుమారసంభవములను సంతరించిరి. కాని నేను పరికించి నంతవఱకు శాస్త్రిగారి యనువాదమున గమగమించు గాంభీర్య మాధుర్యములను తోసిరా జనఁజాలునాంధ్రీకరణము తటస్థింపలేదు. భవిష్యత్కాలఁత తీర్పునేమో!

సంక్రందనశాసనము ప్రతికూలింపలేనిరంభ కౌశికుని మస్తరింపఁగోరి—

సీ. కొమరారుచెక్కిళ్ల గొజ్జంగిరంగుతో
రవలదుద్దులడాలు రాయిడింప
త్రైక పీలఁగఁ బొంగురారాపుచన్నుల
బన్నసరంబులు తన్నియూఁగ
మాటికి విరిఁగాళ్ళ మాందాలికుచ్చెళ్లు
వింతవింతగఁ గుప్పిగంతు కొనఁగ
వెన్నానుకొని లీల వ్రేలాడువాల్జడ
పిక్కలతోడ డీడిక్కులాడ

తే. గీ. పదపదంబునఁ గాంచీవిభాసమాన
కింకిణీగణ మురియాడి గిలుకు మనఁగ
పయ్యెదం జక్కవఱుచుచు వచ్చెఁ జోరిక
భామినులఁ గూడి తత్తపోవనికి—

ఇట్టి యనన్యసామాన్యసౌందర్యము మేళవింప నేతెంచినరంభ విశ్వామిత్రుని సంచలింపఁజేయలేకపోయినను రసికపాఠకశ్రోతృలోకమును విభ్రాంతిలో ముంచఁగలదు. వ్యామోహమున తూలించఁగలదు. ఎంత ప్రఖ్యాతచిత్రకారుఁడైనను కవియగుట యసంభవము కావచ్చును. కాని పరిణతి జెందినప్రౌఢకవి జీవము తొణికిసలాడు వాక్చిత్రములు నిర్మింపఁగలఁడని కృష్ణశాస్త్రిగారు చాటినారు. కవికి కళాకారులనడుమ నగ్రపీఠమును సాధించినవీరిని యాంధ్రు లభినందింపఁగల రని నావిశ్వాసము.

మ. సరళానోకహమూలమందు నొకపాషాణంబుపై ద్వీపిమ
 త్కరచర్మంబున మేనువంప శుభయాంసమ్ముల్ గడు న్వంచి భీ
 కరదృష్టి న్నిజనాసికాగ్రమునఁ జక్క న్నిల్పి పాణిద్వయిం
 గర ముత్తాన మొనర్చి ఘోరతపముం గావించు నక్కౌశికున్—

తిలకించినది రంభ. నాఁడు మన్మథుఁడు వీక్షించినశంకరుఁడు కూడ నిట్టివాఁడే!

శ్లో. స దేవదారుద్రుమవేదికాయాం
 శార్దూలచర్మవ్యవధానవత్యాం
 ఆసీన మాసన్నశరీరపాత
 స్త్రియంబకం సంయమినం దదర్శ

శ్లో. పర్యఙ్కబన్ధస్థిరపూర్వకాయ
 మృజ్వాయతం సన్నమితోభయాంసమ్
 ఉత్తానపాణిద్వయసన్నివేశాత్
 ప్రఫుల్లరాజీవ మివాఙ్కమధ్యే.

(సంస్కృతకుమారసంభవము, 3 వ సర్గము, 44, 45 శ్లోకాలు

ఇప్పట్టున కాళిదాసు ననుసరించి శాస్త్రిగారు ధన్యులైరి. పూర్వసంస్కృతకవుల యుదాత్తభావములను పరిగ్రహించు అలవాటు శ్రీనాథాదుల కున్నది. అది వీరికిని నబ్బినది. మూలముతో సమముగా

రచించి మెప్పింపఁగలశక్తి శ్రీనాథున కుండినట్లు మఱియొకరికి లేదు. ఆ చాకచక్యము మరల వీరిలో ప్రకాశమాన మయినది.

కౌశికుని యుగ్రమూర్తిని కనుఁగొన్న నలకూబరుసాని హృదయమున భయసందేహము లంకురించినవి. కాని సుమాంబక భీషణ నిస్వనధనుష్టంకృతులు పురందరవిశంకటశాసనము తలంచుటతోడనే యవి నశించి పురాధికసారధీరతలు జనించినవి. కెంజిగురుకొమ్మల మాటున నక్కి యొకకోయిల 'కో' యని కూసినది. రంభ దాని ననుకరింపసాగినది. 'హా' యని గాధేయుఁడు కనులు దెఱచినాఁడు.

మ. అఱచేతన్ నునుఁజెక్కిలి న్నిలిపి స్మేరాంకూరముల్ సారెకుం
జెరలాడన్ శిర మంసమం దొరఁగ నిక్షేపించి పెంపారుపై
సరమందు న్మ్రిప మందుచందములు మించన్ గన్నుల న్మోడ్చి యు
స్ఫురనన్ వేలుపుసాని, దాని మునియుం జూచెన్ యదృచ్ఛాగతిన్.

లంజెలలో నెఱజాణ యగురంభ తననైజమును వెల్లడించినది. భయసంశయములనే కాదు లజ్జనుకూడ పరిత్యజించి ప్రణయపారవశ్యముతో వీణెఁ జేకొని యారాజసంయమి వినునట్లు జావళులు పాడినది. కిలకిల నవ్వినది. చెలులను గేలిచేసినది. పయ్యెద జక్కదిద్దుకొను నెపమున చన్గవసౌరు చూపినది. మలఁగి మలఁగి చూచినది. సుమాశము నందుచు నావులించినది. ఇంక నెన్నియో విచిత్రపైఖరుల నడయాడినది. అయినను రంభ పేరాస ఫలించలేదు. ఆమె లావణ్యవిలాసము విశ్వామిత్రు నీషన్మాత్రమును కదలించలేదు. "ఒఱపులం బుక్కిలించు రంభ యొక్క పెన్పిఱుఁదు" కూడ జడదారిమదిని రాకింపలేకపోయినది.

"కవలక సంచలింపక వికాసముజూపక పక్ష్మలింపక" స్థాణువువోలె నున్నమునిని డాసి యొయ్యారముతో నవ్వుచు పృథివీతలమానఁగ వంగి వినతి నొనర్చినది. ఆసమయమున నామె పైఁటతోఁబాటు శ్రవణకలితసుందరకుందకుట్మలము జాఱి మానిపాదయుగళిపై బడినవి. అప్పు డయ్యమరకాంత యొకవింత జూపినదఁట. కామము

నెన్నఁడో జయించినవిశ్వామిత్రు నావింత సుంతైన నాకర్షింపలేదు. ఆగ్రహము రేకెత్తినది. "ఓసీ! రాకాసి! శైలివయి వసింపు" మని శాపించినాఁడు.

రంభవిజృంభణము ముగిసినది. మదనుఁడు వసంతునితో చెప్ప కుండఁగనే వెడలినాఁడు. సభజనావళి పీకాపికలై పఱచినది. 'ఇంత కోపించి కొల్లవోయితిఁ దపంబు నెల్ల నీలీల నా తెల్వి తెల్లవాఱె' ననుచు కౌశికుఁ డలమటించినాఁడు.

శా. కైలాటంబున నన్ను లోఁగొనఁగ సంకల్పించినా వీవు శా
పాలాపంబుల పాలె యైతివి మదీయాపారకోపంబునం
దూలెన్ మత్సముపార్జితామితతపోఽస్తోకప్రభావంబు లో
బాలా! నీకును నాకు నాకవిభుఁడే పై చేయి యీచేఁతలోన్.

అని యప్పుడే మేల్కనినరంభతో వాచించినాఁడు. ఆ సుర రూపాజీవ యాందోళించుచు మోకరిల్లినది. అనుకంపామయుఁ డైన గాధేయుఁ డు "లే లెమ్ము రంభా! తపోధని భూదేవుఁ డఖండ తేజుఁ డొకఁ డుత్పాటించు నీశాప" మని యాశ్వాసించినాఁడు. అలసగమన ముతో రంభ బయలుదేరినది. కౌశికునిశాపము విక్రమించినది—

లయగ్రాహి :

కాలఫణిరాజమున వాలుజడ, మేలిమిగ
రాలఁ బలుచాలును, బ్రవాళమున మోవిన్
నాలినడలన్ మదమరాళముల, మంజులక
పోలముల నద్దముల; లోలనయనంబుల్
బాలహరిణంబుల, గయాళిచనుదోయిఁ గన
కాలుకలలోన, నలకాళి నళులందున్
గేలు బిసమందు, నడుపాలకునియందు మొగ
మోలి నిడి రంభ వడి శైలిగ వెలింగెన్.

ఈ తీరున కృష్ణశాస్త్రిగారు కాశికాభ్యుదయమున రంభ నొక ప్రత్యేకదృష్టితో మనస్తత్వశాస్త్రమున కనుగుణముగా మెఱిపించి యంగీకారము కాకున్నను మూలాతిక్రమణదోషము సంధిల్లు నను భీతితో కాబోలు పాషాణమును జేసినారు. సాటిలేని యామెయందము నెల్లఁ బకృతికి, ధారవోసినారు.

"డిగ్రీలు లేనిపాండిత్యంబు వన్నెకు రాని పాడుకాలానఁ బుట్టె నశాస్త్రిగారిని వారిపాండితీశౌండీర్యమును గుర్తించుట కాయన రచించిన కబ్బములే యాధారములు. సహృదయ హృదయాహ్లాదకరముగ సభ్యతకులోంగిశృంగారరసపోషణము సలిపినకవివతంసులలో శ్రీనాథుఁడగ్రతాంబూల మందుకొనుట కర్హుడు. ఆయనయడుగుజాడలలో పయనించి యంతరసవత్తరముగ ప్రౌఢముగ సత్కృతులు నిర్మించిన యధునాతనులలో కృష్ణశాస్త్రిగారిస్థానమసదృశము, చిరస్మరణీయము.

"అదోషమనోహరసారధోరణీ భాసురసత్కవిత్వ పరిపాక నిరంతర లాలసు" లై వీరురచించిన యీకాశికాభ్యుదయ మహా ప్రబంధము పఠించిన నేరికైనను సుకవితాయ ద్యస్తి రాజ్యేన కిమ్మని యనవలెనని యనిపించుట తథ్యము!!

పదభావ విచారణ

శ్రీ వలగాని గోపాలరెడ్డి, M. Sc.

క. కురిసెం బువ్వులవానలు, పరిచిత తత్పరిమళానుపతదళికుల ఝుం
కరణములుసంగడింపగ, సురదుందుభిగణము మ్రోసె జోద్యముగాగన్

దోసూరి కోనేటినాథకవి విరచిత బాలభాగవత ప్రథమాశ్వాసము (62 వ పద్యమున భీష్ముడు విష్ణుసాయుజ్య మిచ్చుట వర్ణింపబడినది. శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యపరిశోధనసంస్థపక్షమున శ్రీ వంగనామల బాల కృష్ణమూర్తిగారిచే సవరణపూరణాదులు చేయబడి ప్రచురిత మైన పుస్తక మిది. అందులో వారు "సంగడింపగ" యనుభాగమును "సందడింపగ" యని మార్చినారు. కాని యిది యనవసర మైనమార్పు. అందుచే కలుగగలభావ మిది. "జారెడిపూవుల ననుసరించిన భ్రమర ఝుంకరణములు సందడిజేయగ దేవదుందుభులు మ్రోగెను". ఇచ్చట శబ్దకల్పనపునరుక్తము పూర్వాపార్శ్యభాగ మున్న నింతకంటె రమ్య మగుభావము పొందనగును. సంగడి యనగా నిఘంటువులో జత యను నర్థము జూడనగును. "తుమ్మెదల ఝుంకరణములతో జతగూడి దేవ దుందుభులు మ్రోగ" ననుభావ మెంతేని సబబగును.

ఇట్టిక్రియాప్రయోగము పిడపర్తిసోమనాథునిచే చేయబడెను. (చూడుము :-32వ పద్యము పద్యబసవపురాణపీఠిక)

ఆ..............................
లింగముద్రమెడ్ల సంగడించి
కూడగట్టినట్టిగూడారు బండిపై
కదలిపోయి రోరుగంటిపురికి.

పాల్కురికిసోమనాథుని ఓరుగంటిప్రయాణసందర్భ మిది. ఇది "సంఘటించి" యని యుండవలె ననువారును లేకపోలేదు.

రెండు గుల్లచేయబడినత్రాటిమానులను కలిపి కట్టిన విశేషమును సంగడియందురు. పశ్చిమగోదావరిజిల్లాలోని కొల్లేరుసరస్సునందు చేపలు పట్టుటకు, గుంటూరుజిల్లాలో బకింగుహాం కాలువను దాటుటకు

వీనిని వాడుచుండుట యీనాటికిన్నీ కనగలము. వీనిని నడపెడి పల్లె కారులయింగ్లపేర్లుకూడా "సంగడివా రని" కాలక్రమమున స్థిర పడినవి.

ద్విపదభల్లాణచరిత్రమున వర్ణిత మైనసంగడీభావులన ప్రక్కనే యున్నజంటజీవులు. "సంగడి" యనుపదము పలువిధములుగా ప్రయోగించుట యీక్రింద కానవగును.

(1) కూచిమంచి తిమ్మకవియొక్క రాజశేఖరవిలాసమున శివుని వర్ణించుచో

తే. సరవి జక్కులయెకిమీాడు సంగడీకు

....

(2) దోనూరుకోనేటినాథకవి విరచిత బాలభాగవతమున కృష్ణా ర్భకుని వసుదేవుడు వ్రేపల్లెకు గొనిచనుచో వెంబడించినయాదిశేషుడు "సంగడి శేషుడు దోడయి జనుదేర యని వర్ణించబడెను.

(3) పిడమర్తి సోమనాథుని పద్య బసవపురాణము (4వ యాశ్వా సము) నవిురు మిండని కథలో విటుడగునంబి సంగడికాండ్రితో విలా సము గా నడచిన ట్లున్నది.

(4) సింహాసనద్వాత్రింశిక (7వయాశ్వాసము) కలహాకంటకుడను బంటువాడు కొందరుసంగడీలతో గూడి యుండె ననిగలదు.

(5) భారతము (ఆది-5 ఆశ్వా) నందున ద్రుపదుడు భీష్ముని సంగడికాడుగా గుర్తించక నిరాకరించుటగలదు.

యీ విచారణద్వారా "సంగడి" యనుపదము పెక్కుచోట్ల పెక్కురూపములలో ప్రయోగింపబడి యున్నది "సమానస్థాయిలో జత" యనుభావము గల యీపదమును తొలగించి బాలభాగవతమున మార్పుచేయువలసినయవసరము లే దని నామనవి.

శృంగారనాయికలు

శ్రీ కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి

1. <u>స్వాధీనపతిక :-</u>

"ప్రియోపలాలితా నిత్యం స్వాధీనపతికా మతా"

(ప్రతాపరుద్రీయే)

1. రాగము–కేదారగౌళ–తాళముజంపి

పల్లవి :- తొలిజన్మమందు నేదో పూజ సల్పితి నే॥ తొలి॥

అనుపల్లవి:- చెలియా! రసజ్ఞజన–శేఖరుఁడె నావిభుడు
కలనైన నను బాయ–గా నెంచబో డతఁడు॥ తొలి॥

చరణము:- అల రంభయైన మన–సారగా గామించి
నిలుచున్న గట్టెదుట–దల వంచుకొను గాని
వలలూర గాంచడే–పలుకైన పలుకడే
పలుమాట లేల? నా–భాగ్యమ్ము పండెనే॥ తొలి॥

2. <u>వాసకసజ్జిక :-</u>

ప్రియాగమనవేళాయాం, మండయంతీముహుర్ముహుః
కేళీగృహం తథాత్మానం సాస్యా ద్వాసకసజ్జికా.

(ప్రతాపరుద్రీయే)

2. రాగము తాళము ఆది

పల్లవి :-జడను వేయవె చెలీ! వాల్॥జడను॥ క్రొ
మ్ముడి మనోహరుని–మదికి రుచింపదు॥జడ॥

అనుపల్లవి:-తొడిమ లిట్లు దీయకుండ పొన్నవ
గడు! నమర్పదగునె జాజిపూవుల
పడుకలోన నాదునాథు మెత్తని
రెమ్మలు కందిపోదటే లోలుత వాల్॥ జడ॥

చరణము:-వీడె మప్పుడె సిద్ధపరుపబోకుము
వాడి వత్తు లౌను యాకుమడపులు
తోడితేవె వీణె నిటకు శ్రుతులకు
దోష మున్న యెడల జక్కజేసెద
మూడు నెలలనుండి దూరదేశము
పోయి వచ్చుచున్నవాడు శ్రమపడి
నేడు మధురగతుల బాడి యలయక
వీడజేసి యతనుసుఖము గూర్చెద ॥జడ॥

వ్యాసరచనము

డా. శ్రీ బి. వి. కుటుంబరాయశర్మ.

వ్యాసము—దాని నిర్వచనోత్పత్తులు.

(౧) నైఘంటిక నిర్వచనాదికము :—

"ఎస్సై"[1] యనఁబడు ఫ్రెంచిభాషాపదమునుండి యాంగ్లభాషా పదము "ఎస్సే"[2] నిష్పన్న మైనది. "ప్రయత్నము" అని దీని కర్థము. శబ్దతః లభించు నర్థప్రకారము (అభిధార్థమున) నిజముగ నిది యొక ప్రయత్నమే కదా !

(1) "సర్వసాధారణముగ వచనములో నేవిషయమునుగూర్చి గాని సంగ్రహరూపమున కూర్పఁబడిన సారస్వతపర మగురచనము వ్యాసము" అని ఆక్స్ఫర్డ్ సంగ్రహనిఘంటువు[3] చెప్పుచున్నది.

(2) "వివరింపఁబడువస్తు వించుమించుగ పరిమితదృష్టిపథమునో, వైయక్తికదృష్టిపథమునో కలిగి శైలీవిధానములలో తగు స్వేచ్ఛ నొందిన విశ్లేషణాత్మకమైనట్టి గాని వ్యాఖ్యానాత్మకమైనట్టి గాని సారస్వతరచన మేదైనను వ్యాస మగును" అని వెబ్స్టర్[4] మహనీయుని నిర్వచనము.

1. Essay; 2. Essay; 3. Corciae oxford Dictionary; 4. Webster's New International Dictionary, Second Edition, unabridged.

క్రమపద్ధతియందును రూపరేఖలయందును గ్రంథముకంటెగాని ఉపన్యాసముకంటెగాని యసమానమగుటచే సాధారణముగ వ్యాసముపై వానినుండి భిన్నమైనసారస్వతప్రక్రియగా భావింపఁబడుచున్నది; అట్లే ఒకపద్ధతిబద్ధమైన వాదప్రచారమునకు సాధారణముగ కట్టుపడనికారణముచే నిది (వ్యాసము) సిద్ధాంతగ్రంథముకంటెకూడ భిన్న మని భావింపనగును. సర్వతోముఖపరిశీలనశీలము లేనిదై యేకాంశవ్యగ్రమైనహేతువుచే నిది (వ్యాసము) యితిహాసమును జీవితచరిత్రమును వంటివానికంటె కూడ భిన్నము.

వ్యాసములు సర్వసామాన్యముగ నొక్కబిగువున కూర్చుండి చదువుటకు తగినంత సంక్షిప్తములై యున్నను "వ్యాస"మను పదము భిన్నభిన్నాంశములను శీర్షికాపరంపరలలో పరామర్శించుచు క్రమప్రకారము కూర్పఁబడిన పుస్తకములకును[1] చెల్లుచున్నది. ఎడనెడ కావ్యవిమర్శనాదిక సాహిత్యగ్రంథములకును[2] నీపేరు పెట్టఁబడును.

(3) ఒకవిధముగ నియమరహితమును నైయుక్తికమును నగు విధానము ననుసరించుచు నేదేని యొక యంశమును గూర్చి కూర్పఁబడు సాహిత్యకరచనము వ్యాసమని "మెర్రియం" నైఘంటికుని యభిప్రాయము.[3]

(4) "చిన్నగ్రంథము" వ్యాసమని "వెస్ట్" నిఘంటుకర్త మతము.[4]

(5) "ప్రత్యేకాంశమునుగూర్చి వ్రాయఁబడు నొకానొక రచనము వ్యాసమని "ఇజబెల్ మేరీ మెక్లీన్"[5] చెప్పెను.

---

1. Lockes "Essay Concerning Human Understanding;" 2. Pope's "Essay on Man" (1733) and "Essay on Criticism" (1711); 3. The Merrium webster Pocket Dictionary; 4. vest pocket Webster Pocket Dictionary." 5. "A siceepal Dictionary for boys and girls" Complied by Isabal Marry MeLean, M. A.

(6) "ఒక ప్రత్యేకవిషయమునో యందలివిభాగమునో గూర్చి పరిమితపరిధిలో రచింపఁబడెడి రచనముపేరు వ్యాస" మని ముర్రే నిఘంటువు[6] నిర్వచించుచున్నది.

(7) "వ్యాస మనఁగా నొకానొకవిధమగు మానసికోద్గమము (మానసికోల్బణము); నియమబద్ధమును సంగ్రహమునుగాని రచనా లేశము. ఒక నియమమును క్రమమును లేనిది" అని డా॥ జాన్సన్ పండితుని మతము.[7]

కాని యాధునికకాలములో పరిపూర్ణ వికాసము నొందిని ప్రక్రియ యగు వ్యాసము విషయముల్ డా॥ జాన్సన్ మహాశీయున నిర్వచన మంతగాపొంది పొసఁగి యుండఁజాలదు.

"లోకే" పండితుఁడు కేవలము స్వమతను ప్రకటించుటకొఱకే తన గ్రంథమును[8] "వ్యాస" మనివాఁడు. వ్యాసమని చెప్పఁదగినది దఱచుగ సంగ్రహముగ నుండును. కొందఱు విమర్శకులు పదునైదు నుండి యిరువదినిమేషముల కాలములో నది పఠనయోగ్యమై యుండ వలెననికూడ నిర్ణయించిరి. వ్యాసములో నేవిషయమునుగూర్చియు సర్వతోముఖ పరిశీలనము నెవ్వరు నభిలషింపరు.

(8) "వ్యాసము జనాదర మధికముగఁగల రచనావిధాన" మనియు, "తాను పరిశీలించు నంశములలో సామగ్ర్యముగాని లోఁతుపాఁతులకుఁ బోవలెననెడి యభిలాషముగాని లేనట్టి రచయి తలకు యుక్తమైన దని"యు క్రెఫే"[1] పండితుని యూహ. ఇది యౌదార్యములేని సంకుచితాభిప్రాయము.

(9) "బహుకష్టసాధ్యమైన సాహిత్యప్రక్రియలలోనిది (వ్యాసము) యొకటి" యని "సెయింటుబెవ్"[2] మహాశయుఁడు చెప్పెను.

(10) "మిక్కిలి యాహ్లాదకరమును భావనాబలసంయుతమును నగు భావములుండెడి రచన" మనియు తన నియత సంకుచిత సీమకు పరిమితమగు సాహితీసారస్య సర్వస్వమును నుదాత్త బుద్ధిపై శారద్య

6. Murray's Dictionary; 7. Dr. Johnson's "English Dictionary; 8. "Essay Concerning Human understanding".
1. Craffe ; 2. Sainte Beuve.

యావత్స్వమును వెల్లడింపఁగల రచనాప్రకార ము"నియు వ్యాసమును గూర్చి "ఆర్లో విలియమ్స్" మహోదయుఁడు తన గ్రంథములో[3] వర్ణించినాఁడు.

(11) ఏదేని ప్రాస్తావికవిషయమును యొుబుసుపోకకు రచింపఁబడు నొకలఘురచన ము" ని వ్యాసమును గూర్చి "ఒస్ బరెన్"[4] మహాభాగుఁడు పలికెను.

(12) వ్యాసమనఁగా రచయితృమూలభూతమైన కర్త్రహంకారమున కచ్ఛమైన యభివ్యక్తి చమత్కారపూర్వకమై చిరస్థాయియగు ప్రసంగ మని జె. బి. ప్రీస్ట్లీపండితుని పలుకు. ఈ నిర్వచము ప్రముఖముగ సర్వసాధారణమో వ్యక్తిపరమో యనఁబడు వ్యాసవిశేషము[6]న కన్వయింపఁగలదు.

(13) "ఏదేని సాహిత్యవిషయమును గూర్చిగాని, తాత్త్విక సాంఘికాది విషయములను గూర్చిగాని రచయిత తన వైయక్తికదృక్పథమునుండియో నైతిహాసిక దృక్పథమునుండియో చేయునట్టి ప్రసంగ లేశమే వ్యాసరచన"మని "లోబ్బన్"[7] పండితుని యుద్దేశము. ఇదియు నొక నిర్దుష్టమైన నిర్వచన మనరాదు.

2. వ్యాసము—దానియుత్పత్తి.

ఫ్రెంచి దేశీయుఁడగు "మాంటేగ్" మహనీయుఁడు పదునాఱవ శతాబ్ద్యంతమున నీ వ్యాసమును సాహిత్యప్రక్రియను తొలుదొల్తగ నిర్మించిన పుణ్యమునఁబొందెను. అతఁడు తనరచనల సంపుటిని "ఎస్సేఇస్"[2] అని వ్యవహరించినాఁడు ఆ సంపుటి విషయవైవిధ్యము కలది. అందలి వ్యాసములన్నియు కేవలము వైయుక్తిక దృక్కోణము నుండి పరిశీలింపఁబడి పరామర్శింపఁబడిన రచనలు యెన్నినిర్ణీతవిషయములు వ్యక్తిగతాభిప్రాయములను బట్టి యీసంపుటిలో ననుశీలింపఁబడుటకు ప్రయత్నముజరిగిన దన్నమాట. (సశేషము)

---

3. "The Essay" by Orlo williams4.Osbourne; 5. I. B. Priestley: 6. Fansiliare or peraonal essay; 7. "Essays" (a book) by & H. Lobban.

1. Monteigna; 2. Essais.

ఆంధ్రీకరణ సమస్యాపూరణములు

1. శ్రీ కజ్జాత్రిమూర్తికవి, తల్పకూరు (West Bengal)

తే. గీ. కొడుకు శక్తిగలాఁడు దక్షుండు తండ్రి;
మఱియు నీ వన్న నో సర్వమంగళవును
హైమవతివి నపర్ణవు నయ్యు నార్య!
మగని బికిరంపువృత్తిని మాన్ప వేల?

చ. ఖలకలినోక్తులన్ శ్రుతుల గాఱియ వెట్టుట గాదు; మేల్భళా
బళి!యని సద్విజాళి వినఁబల్కుట లెస్సని మాధవప్రియం
బలవడఁ గావ్యగీతికలు, హాయిగఁ బాడి మహాకవీంద్రకో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను గాకవి కోపగింపఁగన్.

2. శ్రీ నేమాని కుటుంబశర్మ B. A, B. Ed, జట్ని (Post) ఒరిస్సా

తే. గీ. మాతరో! శక్తిధరుఁడు కుమారుఁ డరయ
నీకు; జనకుఁడు దక్షుఁడు నీవు చూడ
సర్వమంగళాపర్ణవై సాకునట్టి
హైమవతి వమ్మ; యార్య! యదేమొకాని
భర్తృభైక్ష్యమ్ము వారింపఁబడ దదేమి?

చ. తెలియని వన్ని తప్పు లని, తెల్పకుమంచును హెచ్చరించి తాఁ
గిలకిలనవ్వుచున్ మఱియు, గేలియొనర్చుచు రామలింగఁడా
పలికినవానిమ్రోల రస బంధురకైతల దివ్యభావపం
కిలముసుధారసంబు నొలి, కించెను కాకవి కోపగింపఁగన్.

3. సభ్యుడు-సాహితీసమితి-యలమంచిలి.

క. పిత కడు దక్షుఁడు దక్షుఁడు;
సతి శుభకరి సర్వదాంబ శాంకరి హేమా!
సుతుఁ డతిశక్తిసమన్వితుఁ
డటివా! పతిభైక్ష్యవృత్తి నణప వదేలా?

చ. ఇలను రసజ్ఞులెల్ల మది. నెంతయు మెచ్చ కుహూకలమ్ములన్
దెలుప శుభోదయమ్ము; కను, దెంపరులై చల మూను కాకవిం
ద్రులను గణింపఁబోక శుభ, రోచితదృక్కులఁ జూడుఁ డంచు కో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను కాకవి కోపగింపఁగన్.

4. (శ్రీ) ద్విభాష్యం వెంకటేశ్వరరావు, ఎలమంచిలి.

ఆ. వె. దక్షుఁడు పిత శక్తిధరుఁ డాత్మజుఁడు, నీవు
హైమవతి వపర్ణ పరయు సర్వ
మంగళవు గదమ్మ! మగని భిక్షాటనా
వ్రాతవృత్తి మాన్పఁ బూన వార్య!

చ. తెలియక గ్రుడ్లఁ దాఁ బొదుగు, తీరును గోకిల కాకిగూటిలో
పల దిగనాడి గ్రుడ్ల చనె, భ్రాంతి స్వకీయ మటంచు గాకి దా
నలరుచుఁ బిల్లగా బొదిగి, యారుపు నేరుప కో యటంచుఁ గో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను గాకవి కోపగింపఁగన్.

5. (శ్రీ) కాకరపర్తి వెంకటరావు, ఇంజరం.

తే. గీ. నీదు జనకుండు దక్షుండు, నీసుతుండు
శక్తిధరుఁ డీ వపర్ణవు సర్వమంగ
ళవు తలఁప హైమవతి విదేలా త్వదీయ
ప్రియునిభిక్షాటనంబు మాన్పింప వార్య!?

చ. నిలయమునందు గ్రుడ్లిడక, నెమ్మదిగా జని కాకిగూటిలో
పలఁ బ్రసవించి కోకిలము, పారె;నిజాండ మటంచుఁ గాకి చా
పలత రహింపఁగాఁ బొదిగె, వర్ధిలి కో యని కూసి బాలకో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను కాకవి కోపగింపగన్.

6. శ్రీ భళ్లమూడి నరసింహమూర్తి (కవిసుధాకర) B. A; ఖురదారోడ్డు

క. భామా! జనకుఁడు దక్షుఁడు;
హైమవతీ! సర్వమంగళాపర్ణవు నీ
వేమొ, సుతుఁడు శక్తిధరుఁడు;
సామి తిరిపె మెత్త మాన్పఁజాల వదేలా?

చ. కలికలుషప్రభావమునఁ, గాకవి! భావకవిత్వతత్త్వమున్
గిలికిన కైత యూనె పరి, కింపుము తద్గతి నం చనంతపం
తులకవి నిర్ఝరోత్పతన, తుల్యకవిత్వముఁ గమ్రిభావపం
కిలము సుధాగసమ్ము కొలి, కించెను కాకవి కోపగింపగన్.

7. అల్లంరాజు లక్ష్మీపతి (పెద్దాపురము)

ఆ. వె. శక్తిధరుడు సుతుడు; జనకుండు దక్షుడు;
హైమవతి వపర్ణ వరుడు సర్వ
మంగళవుగదమ్మ మాన్పవేమిటి కార్య!
నేడు భర్తృభైక్ష్యనీచవృత్తి.

చ. అలరుచు గాకిగూట నొక, యండము వెట్టి పరిభ్రమించె గో
కిల మది నేర కల్లబొడి, గన్ తన గ్రుడ్డని కాకి; రూపురే
ఖల దెలియంగలేక కల, కంఠముతో వడి గూసి చిన్నకో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను కాకవి కోపగింపగన్.

8. శ్రీ చక్రవర్తుల వేంకట శాస్త్రి చింతలూరు.

చ. తలచి నిజాండ మంచు బిక, దత్తము బిల్ల నొనర్చి యాకృతిన్
దెలియకలేక వృద్ధిగను, తీరు గనుంగొని కాకి "కావు"మన్
పలుకులు నేర్పబోవునెడ, వాకొని "కో"యని యుల్ల చిన్నకో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను కాకవి కోపగింపగన్.

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

ఆంధ్రప్రభుత్వాస్థాన కవి నిర్యాణము

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్సంతాపసభా తీర్మానము

ఆంధ్రప్రభుత్వాస్థానకవి, మహామహోపాధ్యాయ విద్యావారిధి కళాప్రపూర్ణావధాని శిరోమణీ త్యాదిబిరుద విరాజితులగు శ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులవారు ప్లవంగ సం॥ర చైత్ర శు౧౦ బిా బుధవారము (19-4-1967) తేదీని తమ తొంబది యారవయేట పరమపదించి నందున మా యాంధ్రసాహిత్య పరిషత్పక్షమున తత్సభ్యవర్గమెల్ల దమ విషాదమును బ్రకటించుచు వారికుటుంబమునకు సానుభూతి నివేదించుచు శ్రీవారి పవిత్రాత్మకు సాలోక్యసామీప్య ముక్తుల బ్రసాదింప శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని బ్రార్థించుచు తీర్మానించడమైనది.

కాకినాడ
22-5-1967

ఇట్లు
ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్సభ్యులు.

గ్రంథసమీక్షలు

శ్రీ శిష్టా చాలకోటేశ్వరరావు.

౧. పద్యలక్ష్మీనృసింహస్తోత్రము

దీనిని శ్రీ కల్లూ త్రిమూర్తికవి గారు జగద్గురు శ్రీ మదాది శంకరభగవత్పాదుల సంస్కృత లక్ష్మీనృసింహకరావలంబ స్తోత్రము ననుసరించి తెనుఁగున రచించినారు. వీరు పశ్చిమవంగరాష్ట్రమున నివసించుచున్న ఆంధ్రులలో నొకరు. అచట నాంధ్రసాహితీప్రచారసభోపాధ్యక్షులలో నొకరై సరస్వత్యారాధన మాచరించుచున్న సుకవులు.

వీరి స్వేచ్ఛానువాద మొడిదుడుకుల నెఱుఁగని గౌతమీసరివంతి. ఉత్పలమైనను సీసమైనను శార్దూల మత్తేభములైనను మొదటినుండిచివరివఱకు నొకేశైలిలో బింకముగసాగించుటలోనీడున నేర్పురుచిరము. అనువదించుటలో ననేక నిష్ఠుర కష్టములున్నవి.మూలములోనిసాగసు బిగువు ననువాదమునందు గూడ గోచరింపవలెను. ఈ విషయము గుర్తించుటచే త్రిమూర్తికవిగారు స్వేచ్ఛానువక్తలయిరి. అనగా మాతృకలోనున్నదానిలో తమకు గావలసినది పరిగ్రహించి మిగిలినది పర్యుదాసించుట-ఈనియమము నీడున బాలఘు కృతియం దెల్లెడల పాటించిరి.

శ్లో. ప్రహ్లాద నారద పరాశర పుండరీక
వ్యాసామ్బరీషశుక శౌనక హృన్నివాస
భక్తానురక్త పరిపాలన పారిజాత
లక్ష్మీనృసింహ మమ దేహి కరావలమ్బమ్.

మ. పరికటార్థాశయ! నారదా త్రిపురహా ప్రహ్లాద ధౌమ్యాంజనే
యకవి శ్రేష్ఠమతంగ సాత్యవతి భీష్మాక్రూరముఖ్యాంతరం
గిక సద్భక్త జనావళీ హృదయపంకేజాసనాసీన దే
శిక! లక్ష్మీ నరసింహ! నాకొసంగుమీ చేయూఁత నెప్పట్టునన్.

'భక్తానురక్త పరిపాలన పారిజాత' మనువాదమున నేడనులేదు.

శ్లో. బ్రహ్మేంద్రరుద్ర మరుదర్క కిరీటకోటి
సంఘట్టితాంఘ్రి కమలామల కాన్తికాన్త
లక్ష్మీలసత్కుచ సరోరుహ రాజహంస
లక్ష్మీనృసింహ! మమ దేహి కరావలమ్బమ్

మ. వరలక్ష్మీ లతికాతనూ మృదుల సద్వక్షోజ నీరేజలే
పరజో రంజిత రాజహంస! వినమద్బ్రహ్మేంద్ర చంద్రాది ని
ర్జర శీర్షస్థ కిరీటకోటి ఘృణిరాజత్పాదపద్మా! గిరి
స్థిర! లక్ష్మీ నరసింహ! నాకొసఁగుమీ చేయూఁత నెప్పట్టునన్.

బ్రహ్మేన్ద్రరుద్ర...'' అని శంకరులనఁగా ''బ్రహ్మేంద్రచంద్ర'' అని వీరనుటలో సౌందర్య మేమున్నదో పఠిత లరయుదురుగాక! 'ఏకాకినం పరవశంచకితం...' అన్న జగద్గురుని గీర్వాణవాణిలోని స్ఫూర్తి శ్రీమూర్తికవిగారి 'ఊనిన భీతితో నొడలి నోమక యొంటిగ నున్ననన్' లో సాక్షాత్కరించుటలేదు.

శ్లో. శ్రీమన్నృసింహ విభవే గరుడ ధ్వజాయ
తాపత్రయోపశమనాయ భవౌషధాయ
తృష్ణాది వృశ్చిక జలాగ్ని భుజఙ్గరోగ
క్లేశవ్యయాయ హరయే గురవే నమస్తే.

ఈశ్లోకము నీయన కఠినాతికఠినముగ సంస్కృతమునందే సీసపద్యములో చెప్పినారు. ఔచిత్య మేమియును లేదు.

ఇదంతయు వీరెన్నుకొనిన యాంధ్రీకరణ పద్ధతినిగూర్చి చర్చ. ఎవరెఱిఁగిన మార్గమునవారు పయనింతురు. లోకోభిన్నరుచిః! శక్తిమంతముగ శబ్ద ప్రపంచము నీయువకవి గమనింపఁగల్గెను. సమాస కల్పనమున సిద్ధహస్తుఁడు. ప్రతిభకు వ్యుత్పత్తికి తావలమగు నీయన లేఖిని స్వతంత్రమై మనోహర నవ్యకావ్య పాయసము నాంధ్రవిద్వజ్జన లోకమున కర్పించునని విశ్వసింపవచ్చును.

ముప్పదియారు పుటలు కలిగిన దీని మూల్య మరువదియైదు పైసలు. ''కార్యదర్శి, ఆంధ్రసాహితీ ప్రచారసభ, కెల్విన్ లైన్ 1/4 తాల్పుకూర్ పోస్టు 24 పరగణాలు, పశ్చిమబెంగాల్''—అని వ్రాసిన లభించును.

౨ శ్రీ సత్యసాయీశ్వర స్తుతి తరంగిణి

(స్తోత్రార్చా తరంగములు)

'అపారభక్త్యావేశము, సమధికోత్సాహము' పుష్కలముగ గలిగిన కవులనఁబడెడు పద్యరచయితలీకాలమున నెందఱోయున్నారు. నమ్మిన వేల్పులనుగూర్చి యోగులనుగూర్చి సంస్థలనుబోలు వ్యక్తులను గుఱించి మహామహిమాన్వితులనుచు ననన్యసామాన్యులనుచు ననుభవించినది యూహించినది కలిపి పద్యములలో గేయములలో నిమిడ్చి యసంఖ్యాకములుగా ముద్రింపించి యవలీలగ విరజిమ్ముచున్నారు. హృదయము నాఁచికొనఁగల భావము దానిని సుస్పష్టముగ విశదీకరింపఁగల శబ్దసముదాయ మీరకపు రచనలలో మృగ్యములు! ఈస్తుతి తరంగిణికూడ నీతెగకు చెందినదని చెప్పవచ్చును. దీని ప్రణేత ఉప్పాడ రాజారావుగారు. ప్రణేత భగవాన్ శ్రీ శ్రీ శ్రీ సత్యసాయిబాబా

అంతర్దర్శనము, మధూదయము మున్నగు నుద్గ్రంథములను వ్రాసిన రాజారావుగారు తమ నలువదిరెండేండ్ల కవిజీవితమునందు వెలువడిన ప్రథమ వీచికగా దీనిని వాకొనుచున్నారు. పోతనామాత్యుని పగిది వీరును పలికించెడివాఁడు సత్యసాయీశ్వరుఁడని నమ్మిరి, వీరి విశ్వాసము ప్రశంసనీయము! ఇందు సంస్కృతమునకొంత తెలుగున మఱికొంత వ్రాయఁబడినది.

శ్రీయీశ్వరాంబా సంభూత! ప్రాతస్సంధ్యా ప్రవర్తతే
ఉత్తిష్ఠ వరసత్యేశ! కర్తవ్యం దివ్యమాహ్నికమ్.

సుప్రభాతస్తోత్రమున మొదటిదీ శ్లోకము. నవవ్యాకరణములలో దేనినాధారము చేసికొని యీయన 'శ్రీయీశ్వరాంబాసంభూత' అనిరో తెలియదు. కరావలంబ స్తోత్రము వజ్రకవచము, క్షమాంజలి మొదలగున వనేకములున్నవి.

"సర్వేశ! సర్వవిద శాశ్వత..." "నిత్యానపాయి జగదేక శరణ్యా హారే..." "భక్త్యా పఠంతి మనుజాః లభతే..."

అనువవి విచార్యములు. మణిదీపికలు, సుగంధులు, పంచచామరములు, మానినులు, మత్తకోకిలములు, కరిబృంహితలు సాయిబాబా లోకోత్తర ప్రాభవవైభవములు చాటుచున్నవి.

"కూడి మెలఁగుచు భక్తజనులకు కొంగునిడియెడి బంగరై" "నామకీర్తన తత్పరా" "జగత్ప్రణమ్య మహామతీ" "విపత్పరంపర సంహారా" - ఇట్టి వైచిత్రి యీ పొత్తమున నెల్లెడలగలదు.

ఏదో రచింపవలెనను కాంక్ష యొక్కటియే చాలదు. తాను వ్రాసినది తెరులవగాహించు కొనవలెనను కోరికకూడ యుండవలెను. అది యీ కావ్యమున లేదు. ముద్రారాక్షసములు మాత్రము కోకొల్లలు. ఢిల్లీనగరములోని ముద్రణాలయముల ప్రత్యేకత నీపుస్తకము జగద్విదితము గావించును! "భక్తవర్యులన్వహము స్తోత్రార్చా తరంగములందు శ్రీ సత్యసాయి భగవాను నోలలాడించి ధన్యజీవనులై తరింప ప్రార్థించుచున్నా'నని శ్రీ రాజారావుగారు మున్నుడిలో తెలిపిరి. మేమును వారి యభ్యర్థనముతో నేకీభవించుచున్నాము.

దీని వెల నూఱుపైసలు. నలుబది పుటలిందున్నవి. ప్రాప్తిస్థానము: మేనేజరు: 'సనాతనసారథి' ప్రశాంతి నిలయము పోస్టు అనంతపూర్ జిల్లా ఆంధ్రప్రదేశ్.

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

నా శంకలు

శ్రీ "సుధీః"

ఉదారమానసులారా!

నేను కేవల గ్రాంధికవాదిని పూర్వకవీంద్రుల కావ్యముల బఠించి కొంతసాహితి సంపాదించినవాఁడను. నేఁజదువుకొనిన కొన్ని పూర్వప్రబంధములలో నా స్వల్పబుద్ధికిఁదోచిన సందేహములు విన్నవింతును. ఇటు నేనొనరించుట నాశంకలు బాపుకొని సాహితి సమ్వృద్ధి పఱచుకొనుటకేకాని యీపండితకవిశేఖరులయెడ నాభావంతయు విశ్వాసవిధేయతలలో లోపములేదని మనవి.

నేనాదియందు చదువుకొనిన "స్వారోచిషమనుచరిత్ర" మహాకావ్యముగై కొందును. ఏకార్యమునకైనను తొలుత "విఘ్నేశ్వరు" స్వీకరించుట మన భారతీయాచారమైయున్నది. నా సందియములబాహిరించినందుల కన్యథా భావింపవలదని నా సంప్రార్థనము.

వినాయక స్తుతి

ఉ. అంకముఁ జేరి శైలతనయా స్తనదుగ్ధము లానువేళ బా
ల్యాంకవిచేష్ట తొండమున నవ్వలిచన్గబళింపఁ బోయి యా
వంక గుచంబు గానకహిం వల్లభహారము గాంచివే మృణా
ళాంకుర శంకనంటెడు గజాస్యునిగొల్తు నభీష్ట సిద్ధికిన్.

ఆంధ్రకవితా పితామహామహో బిరుదాంకితుఁడగు నల్లసాని పెద్దన కవీంద్రుని యీపద్యభావ మీక్రింది విధమని నా భావము.

"అర్ధనారీశ్వరుని యంకతలమును జేరి యుందుపవిష్టుఁడై కుమారుఁడగు గజాననుఁడు పార్వతీ స్తన్యము గ్రోలుచు, బాల్యస్వభావముచేఁ దనకరమునఁ దానుపానముసేయు స్తనమునకావలివ్రక్కనున్న కుచమును కూడబట్టి త్రావబోయి యాదెస కుచంబు లేమిచే సర్పహారము గనుంగొని వడిగ దానికి గజాహారమగు తామరతూడుగ భ్రాంతినంది దానిని స్పృశించు గజముఖుని (బాలగణపతిని) నామనమందలి కోరికలు సిద్ధించుటకై యారాధింతును"

అని పెద్దనార్యుఁడు వినాయక ప్రార్థనము గావించియున్నాఁడు. పతత్క-వివరుని యీయుత్పల మాలికావృత్తములో 'అంకము, చేరి, శైలతనయా స్తనదుగ్ధము, కబళింపబోయి, అహివల్లభహారము, మృణాళాంకురము, శంక; అభీష్టసిద్ధి,' అను పదములు విచారించుదము.

"అంకము జేరి" — ఎవరి యంకమునను ప్రశ్నయుదయించును. తరువాత 'శైలతనయా స్తనదుగ్ధము లానువేళ" యని యుంటచే పార్వతీదేవి తొడపై నెక్కెనని యూహింపవచ్చును. కాని 'అవ్వలి చన్గ బళింపఁ బోయి యావంకకుచంబు గానక' యని లిఖించుటచే నర్ధనారీశ్వరుని తొడనధిరోహించెనని నిర్ధరింపవచ్చును. గజాస్యుఁడంకము జేరినాఁడు. మృణాళాంకుర శంకతో ఫణిహారమును దాకినాఁడు. స్తనదుగ్ధము లానినాఁడు. అను వాక్యములు బాలగణపతి వయసును సూచించుచున్నవి. బాలవిఘ్నేశ్వరుఁడింకను తల్లిపాలు త్రావుటమానలేదు. మృణాళ చర్వణముగూడ నారంభించినాడని యూహించి యాతని వయస్సు నిర్ణయింపవచ్చును.

కవితాపితామహులు ప్రయోగించిన శైలతనయా స్తనదుగ్ధములను సమాసముచే క్షీరశూన్యత స్ఫురించును. అందుచే శైలతనయా స్తనదుగ్ధము లనుటకు మాఱుగ దక్షతనయా స్తనదుగ్ధములని లిఖంచిన సమంజసముగ నుండునేమో! శైలతనయాశబ్దమునకు బదులుగ దక్షతనయాపదమే కథానకము ననుసరించి లిఖింపవలయునని తోచుచున్నది. కారణమేమన — ఈశ్వరి తొలుత దాక్షాయణి పిమ్మట శైలతనయగదా దక్షాధ్వరధ్వంస సమయముననే గణపతి దేవుడు జనించియున్నాడు. తల్లితో వచ్చి దక్షగేహమున మధురోపాహారముల భుజించుచున్నట్లు పూర్వరచనలలోనున్నది. అప్పటికే నాతఁడు పాలుద్రావుట వీడి మంచి భోక్తయైనాడు! అపుడేకదా దాక్షాయణి మరణించి పిమ్మట శైలతనయగ జనించినది? దుగ్ధపానమువీడి మంచి భోక్తయైన నవయౌవనికుడైన గజాస్యుడు పార్వతీ స్తనదుగ్ధము లానెననుట యంత

సమంజసముగాఁదోపదు. అంకము జేరియని కవివర్యుఁడు లిఖించుటచే తల్లిచే నధిరోహింపబడక గణపతి తానే ప్రాకుచువచ్చి తల్లితొడనెక్కి కూర్చుండెనని చెప్పనగును. పాలుగుడువబెట్టు తరిబిడ్డనడ్డాలలో వైచుకొనుట లోకసహజము. గజాస్యుఁడర్ధనారీశ్వరుని కుడితొడపై గూరుచుండెనో వామాంకమధిరోహించెనో తెలియవలసియున్నది. తల్లికుడి తొడపై గూర్చుండి యెడమవైపును - వామస్థితుఁడై దక్షిణ స్తన్యపానమాచరించుటయు లోకసహజస్థితి. బాలురు తల్లితొడపై నెక్కెదరు గాని పాల్ద్రావ తండ్రి యంకమధిరోహింపరు. అర్ధనారీశ్వరుని వామభాగస్థయగు పార్వతి స్తన్యముగ్రోల గణేశుఁడు జననియంక మధిష్ఠించిన నడ్డాలలో బిడ్డఁడుకాక ప్రకృతి విరుద్ధగతి - వామభాగస్థయగు పార్వతి తొడనెక్కి యెడమచనుబాలే త్రావెననుట యస్వభావోక్తి. పోనిండు అట్లాచరించు కొందఱు తల్లులు నేడు లేకపోలేదు.

గజాస్యుఁడు జనని పాల్ద్రావుచు సర్వశిశు ప్రకృతిసిద్ధముగ నావలివైపుననున్న ద్వితీయ కుచమును కరమున గ్రహించెనని లిఖించుట పరమస్వభావోక్తిగ నెఱింగిన పెద్దనకవీంద్రుఁడు తొండమున గణపతి యవ్వలి చన్గబళింప యత్నించి యనిలిఖించెను. చన్గబళింపబోయియను ప్రయోగమంత చక్కఁగనున్నటులు దోపదు. కబళించు పదము క్రోలబోయియను విమలార్ధ మొసగుచున్నదా? ఆవంక కుచంబు గానకయను కవిరచన విచారణీయము.

పెద్దనకవీంద్రుని గజాస్యుఁడు పాల్గుడుపునింకను విడువక మృణాళ భక్షణముగూడ జేయుచున్న వయసువాఁడు, పుట్టిననాటినుండియు నేటిదనుక తన జనయిత్రికి ద్వితీయకుచము లేదని తెలియకున్నదా? అతడవ్వలి చన్నేల కబళింప నుద్యోగించినాఁడు? ఒక్కనిముసమై జన్మించిన గోశాబకము ప్రపంచమున నపుడే యవతరించినదయ్యును వెనుకటి కాళ్లకడకు పయఃపానమునకై చనునుగాని గంగడోలుపట్టి నములుచున్నదా! పశువునకున్న జ్ఞానము భగవానుఁడగు పార్వతీ తనయు

నకు లేకపోయెనా? పుట్టి పాలుగ్రోలుచు పదార్థభక్షణము వఱకు నెదిగిన గజాస్యు డవ్వలి స్తనము లేదని యెఱుంగడా! ఆవంక కుచంబుగానక యునుటచే నంతదనుక నర్ధనారీశ్వరరూపమున కుచద్వయముండి దాని ననుభవించెనా? స్తనమునకై యన్వేషించు గణనాథుని కరమున కహివల్లభహారసంస్పర్శము కల్గినది. తన కన్నుల కత్యంత సమీపస్థితమగు నాసర్పహారమునుగూడ నిదమిత్థమని తెలియనేరక దానిని మృణాళాంకురశంక నంటినాడు. ఇచట శంకాశబ్దముకంటె భ్రాంతి శబ్దార్థద్యోతకమగు పదము ప్రయోగించుట యుక్తమేమో! ఇట్టి బాలవిఘ్నేశ్వరుని పెద్దనామాత్యుడు నైజాభీష్టసిద్ధికై కొల్చెదనని వాకొనినాడు.

తల్లిదండ్రుల తోయంక భాగమున గూర్చుండి పాలుగ్రోలదగునో తెలియని బాలమూర్తి, యంతవయసువచ్చినను అర్ధనారీశ్వరునకేక స్తనము మాత్రమే కలదని యెఱుగని మందబుద్ధిశాలి యగువాడు, కనులయెదుటనున్న సర్పహారమును గుర్తింపనేరక దానిని తామరతూడుగ భ్రమించిన దృష్టిబుద్ధిమాంద్యుడు - మహాధీశాలియు గంభీరహృదయుడు ప్రౌఢతముడునగు పెద్దనకవిమణియొక్క- యభీష్టముల నిగూఢములై హృదయవిలీనములగు కోరికల దెలిసికొని వానిని సిద్ధింపజేయగలడా? గజాననునకు కుడివైపున నహివల్లభహారము కన్పట్టినది. దానిని మృణాళాంకురశంక నంటినాడు. అహివల్లభ శబ్దములో నయోరూపప్రౌఢతగలదు. కాని మృణాళాంకురములోనా గంభీరతయేది ?!!

ఈ విధముగ నెంతయైన వ్రాయుటకీ పద్యమనేకావకాశములిచ్చుచున్నది. వ్యాసవిస్తరభీతిచే నింతతో ముగించుచున్నాను.

సీ. చిత్తగింపుము రాజ శృంగారశేఖర
క్షితివర్య డొకపని మతిదలంచె
ననఘుపాకీన విద్యాధర ప్రభుతనూ
జాతుడై తగు పుష్పకేతునకును
దనముద్దుపట్టి నిత్తరుణిఁ బెండ్లియొనర్తు
నిక్క మెల్లియటంచు నిశ్చయించె
నేనుగార్యాలోచనా నూనమతి గాన
నెఱిగివచ్చితి మీకు నెఱుక పరుప

ననినవిని రాజు భీత భీతాత్మునట్ల
దరుణితో యోగ్యకార్య చింతన మొనర్చి
వార్తలన్నియు నెఱుగగా వలయు ననుచు
సఖుని బురినుండ నియమించి సరభసమున 18

సీ. సతత మానసగతి స్తుత్వైభవము గాంచెఁ
బ్రకటింప రాజ మరాళ మేమొ
దేవమణి ప్రభాదీపితం బై యొప్పె
దర్శింప నభ్రమాతంగ మేమొ
జవసమాహృత తీవ్రపవనమై యలరారె
దర్వీకర కులావతంస మేమొ
తేజోవిధిత్వ సంస్థితి బ్రకాశముగాంచె
డంబైన తీవ్రాంశు బింబ మేమొ
యనగ దనరు మనోజవం బనుతురంగ
మంబుపై నెక్కి మగువతో మనుజవిభుడు
తత్పురంబున నుండుట తగదటంచు
విక్రమ క్రమశక్తిని వెడలె నపుడు. 19

శా. ఆరీతిం బురి నిర్గమించి వసుధాధీశుండు గాంచెన్ ఘనో
దారక్ష్మారుహజాలమూలలతికాంతర్గేహ సంచారవ
న్నీరే జాతముఖీవిభూత మధుపోన్మీలత్ప్రసూనావళీ
సౌరభ్యస్ఫుట మందమారుత మనోజ్ఞంబైన వింధ్యాటవిన్. 20

క. ఘనమై తరుశాఖావృత
ఘనమై వరఫలనికాయకల్పిత మునిజీ
వనమై పుణ్యానదీ పా
వనమై నుతిగాంచు వింధ్యమయ్యెడలన్. 21

సీ. చండప్రతాప వేదండ శుండాదండ
ఖండిత శ్రీఖండ మండలంబు
వల్లీగృహాంత రోద్యల్లతాంగీ సహా
మోల్లసన్నవ భిల్లపల్లవంబు
రేవాతరంగిణీ సేవాగతానేక
దేవాంగనానీక దీపితంబు
చంచద్గజగ్రహా కుంచితగ్రీవాగ్ర
పంచాననప్రభో దంచితంబు
చటులబలపటుతర సముద్భట కిటీంద్ర
కుటిల దంష్ట్రా విదారితక్షోణితలము
శిశిరు రుగ్రాస లోహితసిక్తఘన వృ
కాననంబైన సవింధ్య కాననంబు. 22

వ. మఱియును సురవరాస్థానంబునుంబోలె గౌశికానంద
కరంబై సత్పురుష సేవయుంబోలె సగణ్య శ్రీఫలంబై భారతసమరం
బునుంబోలె విజృంభితార్జునంబై సంవర్త సమయంబునుంబోలె సనే
కార్క ప్రకాశదీపితంబై సత్సంపదయుంబోలె వికసితాశోక పున్నా
గంబై శిశువిలాసంబు నుంబోలె బ్రకటితధాత్రీకృత విభవంబై లంకా

నగరంబు నుంబోలె బహుపలాశాలంకృతంబై సుగ్రీవసేనా నివేశం బునుంబోలె బనసనల భాసురంబై సువాసినియుం బోలె సిందూర తిలకాలంకృతంబై కురుసేనయుంబోలె నులూకద్రోణ శకుని సనాథ ధార్తరాష్ట్రానీకంబై యనింద్యజాతి కలితంబయ్యు విరుద్ధవంశంబై ఘన పథ్యాభినుతంబయ్యు బభిభూత గుల్మంబై షట్పదాకులంబయ్యు ద్విపదా వృతంబై ద్విజకులవిరాజితంబయ్యు నకులీన సమాకులంబై యొప్పునవ్వి పినంబుజొచ్చి యప్పుడ మిఁ తేడనేకదూరంబజిగి కుసుమకిసలయవి సర సు మనోహరంబగు నొక్కతరువుక్రింద హయావతరణం బొనరించి తరుణియుందాను లతానికుంజంబున కిసలయశయ్య మేనుజేర్చి యధ్వ జాయాస భరభరితుండై నిద్రింపుచునుండ నప్పటిరేయిగడచు సమ యంబున. 23

గీ. కాలకైవర్త కుండంత గగనసరసి
జెలగి చీకటి వలవేయ జిక్కినట్టి
శఫర శాలములనదెల్పి సన్నగించి
ఋక్షముల జాడగనుపట్టె నాక్షణంబ. 24

గీ. కలికి రేచాశప్రత్యూష కాలమనెడు
ముసలము వహించి వివరాంక బిసరుహారి
మండలోలూఖలమున నామని గదంచ
నొలుకు తండులముల బోలెనుండె నడులు. 25

క. కమలిని పూజ యొనర్పగ
సమకట్టి దివాకరునకు సద్భక్తిని
ధూపము లొసగెననగ దనరెం
గమలములను దిరుగు తేటిగము లయ్యెడలన్. 26

ఉ. వాసరవానరుండు సురవర్త్మము పేరిటి భూరుహంబుపై
డాసిన పువ్వులో యనగ.............
....
...............గుంశితలీలఁ దనర్చె దారకల్ 27

గీ. భవ్యశతపత్రి పుత్తకపాళు లగుచు
సరసులొఁగి మాధుకరవృత్తి సంఘటింప
గాల యోగీంద్రుఁడరుణాంశు కమునుబూని
నచ్చెనవదూరు పెద్దన వన్నెనలరె. 28

సీ. ఉదయభూధర తటాభ్యుదయ విభ్రాజిత
పద్మరాగ ప్రభాపటలి యనగ
బ్రాహ్మహీధర నితంబ ప్రస్రవద్ధాతు
ధారాఝర ద్యుతి స్తబక మనగ
బ్రాచీన పర్వతారణ్య కుంజాంతర
వికసజ్జపావిభా విసరమనగ
బూర్వక్ష మాభృత్ప్రభూత సింహకిశోర
దళితేభగళదసృగ్ధామ మనగ

నైంద్రిదిక్కుంభి కుంభ జృంభాతిరేక
లలితసిందూర శోభావిలాస మనగ
వరుణతరుణాంశు కందళ స్ఫురణదనరి
తూర్పుదిక్కున గెంజాయ దోఁచెనంత. 29

సీ. ప్రాజ్ఞగధాతు ధారాయు తాఖండల
దంతినిష్ఠుర పాదతల మనంగ
బౌరుహూతీన వాంభోరు హాక్షీపాల
లలితకుంకుమ బిందు తిలకమనగ
గగననామక పురాగ్రద్వార సంస్థిత
పటురత్న పూర్ణకుంభంబనంగ
బ్రాగ్దిశా సుందరీ ప్రకట కాంచీలతా
సంగతదీనార చక్రిమనగ

గమలములునిక్క జక్రవాకములు సొక్క
దారకలు జార భృంగ సంతతులు గేరఁ
బూర్వగిరి బాలమందార పుష్పవిభ్ర
మంబు తోడరుణారుణ బింబమలరె. 30

సీ. పద్మినీ వ్రతపరిపాకలబ్ధ ఫలంబు
లోకత్రయీ దివ్యలోచనంబు
పద్మజాండ కటాహ భవన ప్రదీపంబు
కుముదినీ భోగసంకోచ కరుడు
కాంతి విభ్రాజితాకాశ మాణిక్యంబు
చక్రద్వయీ మనస్తాప హరుడు
ధ్వాంతసంతతి పర్వతచ్ఛిదా వజ్రంబు
భవభయా పహలోక బాంధవుండు

వేదమయుడు రణాహత వీరలోక
దివిజ మార్గంబు గ్రహకులాధీశ్వరుండు
కర్మసాక్షి త్రిమూర్తి బుగన్మయుండు
భానుమంతుండు తూర్పున గానవచ్చె. 31

గీ. గోపతిత్వముగాంచె శక్రుండో తార
కాకృతి యడంచిమించె షడాననుండో
యనుగతచ్ఛాయుడయ్యె నిత్యాధ్వగుండో
యనగ నొప్పారె బంకేరుహాప్తుడపుడు. 32

సీ. పౌరుహూతీ కుచాభ్యంతరాంతరలిప్త
కుంకుమద్యుతుల నలంకరించి
దండధరాంగనాధమ్మిల్ల ఘటితచాం
పేయ ధామప్రభల్ ప్రేమనోజసి

కంఖివల్లభ బాలికా కరస్థలలోల
లీలాబ్జ రోచుల గేలిచేసి
ధనద కాంతాకటీ తటనట న్మాంజిష్ఠ
వసన కాంతులకు మేల్బాన్న యొసగి
తప్తహాటక ధగధగద్ధగిత రుచుల
జలధరచ్ఛేదముల నిందిరాచాపకల
విభ్రమంబు ఘటింపుచు నిన్ను బ్రాకి
యులరెనవ్వేళ బాలారుణాతపములు. 33

శా. భూవిఖ్యాత ఘనాతపావృతి సముత్ఫుల్లా కృతిం బర్వగా
నావేళన్ ధరణీ తలేశ్వరుడు మార్గాయాస ఖిన్నాత్ముడై
తావుల్ గ్రమ్ము లతాంతశయ్యపయి నిద్రాముద్ర జాలించియం
తే వేగంబున లేచియందు నృపపుత్రీ రత్నముంగానకన్. 34

క. కాంతామణి గానక కుం
జాంతరమున వెదకి దిక్కులరయుచు ధరణీ
కాంతుడు తోచక నచ్చటి
కాంతారంబెల్ల నరసి కడు వివశుండై. 35

వ. ఇట్లు చింతింపం దొడంగె. 36

ఉ. ఎందు వసించితే శశిముఖీ ననువంచనజేయ జెల్లునా
మందగతిం జెలంగి కుసుమంబులు గోయఁగడాయ నేగితో
కెందలిరాకు జొంపములక్రిందునడాగితొ వేగరాగదే
మందమరాళయానయని మాటికిమాటికి బిల్చునచ్చటన్. 37

క. నీకైరాజ్యము వదలియ
నేకాయాసములు వడితి నీవెఱుగవనే
డేకరణి నన్ను విడుచుట
యొకలికీ నీకు జూడనుచితమె చెప్పుమా. 38

ఉ. హా సఖ నిన్ను బాసి క్షణమైన భరింపగ నోపనక్కటా
దోసవుదైవ మీగతిని దూరము చేసె నికేమి సేతు పే
రాసల జెందిచెంది ఫలమందె దనంచు దలంచితిన్ మదా
వాసము సేరకున్కి తగవా మగువా నగువారికై వశిన్ 39

మ. మునుదా జేసిన దుష్కృతంబు ఫలమో ముందేను గారాగ ద్రో
వను గన్పించిన దుర్నిమిత్తములకే వంకన్ ఫలంబయ్యెనో
వనితా నిన్నెడబాసి యుండుమని దైవంబిట్లు గావించె హా
యనుచున్ రాజకుమార శేఖరుడు చింతాక్రాంతుడయ్యెన్మదిన్.

క. గురు శుశ్రూష లొనర్చిన
శరణాగత వితతి బ్రోవజాలిన విద్వ
త్పరి చర్యలు చేసిన దు
ష్కరమగు విధివ్రాత గడువగా వశమగునే. 41

సీ. మునిపత్ని గామించి మోసపోయెను వజ్రి
గురు దారకై కొండె సరసిజారి
మహిపురహరవుడు బ్రాహ్మణ ధనాశ నశించె
నూసరవిల్లి యైనుండె నృగుడు
దశరథుండడిగెను దరుణి మాటవిని
నలరాజు గలిచేత జులకనయ్యె
ఘనపురోహిత కన్యగని చలించెయయాతి
శంతనుండధిక వ్యసనతే గుందె
గానగణుతింప మూడులోకముల యందు
నిష్కళంకుండు లేడని నిశ్చయించి
తనుపరిత్యాగ మొనరింప దలచియపుడు
ధారుణీపతి గహనమధ్యంబు వెడలి. 42

వ. ఇట్లు వెలువడి దక్షిణాభి ముఖుండై దూరంబరిగి ముందట. 43

మ. కనియెన్ దక్షిణదిక్తటంబున బలత్కల్లోల హల్లీసక
స్వన విభ్రాజిత నీరమున్ మకరమత్స్యవ్రాత దుర్వారమున్
జనఆఘౌఘ విదారమున్ వృతమరుత్సంచారముం బుణ్యసౌ
రనదీ మోహనవారమున్ లవణపారావారమున్ వేడుకన్. 44

క. కనుఁగొని కృతాపరాధుని
ననుబుణ్యుని జేయఁదలచినాఁడీ యనఘుం
డని భయభక్తులు గదురఁగ
జనపాలుఁడు వార్థినిట్లు సంస్తుతి సేసెన్. 45

సీ. అహిమకర ప్రకాశానందకర దేహు।
డనుపమ సుగుణ రత్నాకరుండు
కంకణ సూర్మికాలంకార సహితుండు
భూవిశ్రుతోన్నత జీవనుండు
వర్తిత శతకోటి వాహినీ నాథుండు
లావణ్య గాంభీర్య లక్షణుండు
ఘనతర శ్రీజన్మ కారణస్థానంబు
జగదభిస్తుత మహాసత్వశాలి

భూమిభృత్తుల భరియించు భూరికీర్తి
బుధుల కాకలి దీర్చిన పుణ్యమూర్తి
దినదినము వృద్ధిగాంచిన ధీవరేణ్యుఁ
డెంచదగిన మహామహుం డితడె జలధి. 46

సీ. ఈతని గాంభీర్య మెట్టిదో కవ్వమై
దిరిగిన మందరగిరి యెఱుంగు
నీతని యౌదార్య మెట్టిదో యజరామ
రత్వంబుగను సురతతి యెఱుఁగు

నీతని సంపత్తి యెట్టిదో సిరిగూడి
యిల్లరికమున్న సర్వేశు డెఱుఁగు
నీతని ప్రాభవం బెట్టిదో వజ్రిని
గణన సేయని నగౌఘం బెఱుంగు
గాక నీతని నోరుల శక్యంబె తెలియ
నవ్వులెక్కువ భంగముల్ సెప్పఁదరుచు
లోనిచి చ్చార్చగా నోపలేనివాఁడు
నిక్కమని కొంద ఱాడిన దక్కువగునె. 47

వ. అని యివ్విధంబున నవ్వన నిధిం గొనియాడుచుం జని చని యమ్మనుజవిభుండు ఖురనఖరనఖముఖ విదారితపృథుల పృథులోమశకల సమాకులంబును నదికలజలనకులకుళీరసంచారసమంచితంబును సలితరళ జలలవలులిత శఫరశిశు కబళననిభృతబకనికరధవళిత పరిసరంబును ఘనపవన మర్మరిత తరళతర తాళీవన దర్శన చకితజలమానుషమిథునపదతలమృదితబాలశైవాల జాలంబును ధరణీ తరుణీ దర్పణ నిభంబును వరుణ విహారణ మహిత వజ్రికుట్టిమ సమంబును నగు విపులపులినతలంబు పై నధివసించి కించిన్నిమీలిత నయనుండై సూక్తసంకల్ప మార్జనాఘమర్షణ దేవర్షి తర్పణ పూర్వకంబుగా గృతసముద్రాప్లవ గాహుండై శరీరపరిత్యాగబుద్ధిన్ జలంబులలోనికిం జనచన గచ్ఛపంబుల నిచ్ఛం బ్రవర్తించుటయు నక్రంబుల వక్రంబులై యుండుటయు క్షుద్రాడంబు లక్షుద్రంబులగుటయు గ్రాహంబుల నుగ్రహంబు సేయుటయు వారిపూరంబు తీరంబు జేర్చుటయుంజూచి విస్మితుండై యుండె నప్పు డశరీరవాణి యో కగదర్పకేతు భూకాంతానీకాంతారత్నంబగు వాసవదత్తతో సమాగమంబచిరంబ నీకునయ్యెడు నింక మరణోద్యోగంబు జాలించు మనిన విని విస్మితస్వాంతుండై మరణ వ్యవసాయంబు చాలించి తత్కచ్ఛోపాంత కాంతారంబునం గొంతకాలంబు గడపి వ్యర్థకాలక్షేపంబు తగదని తనతరుణి నింగను

దనుక పుణ్యక్షేత్ర నిరీక్షణంబు గావింతు నని నిశ్చయించి కాశీ
కానగర దిదృక్షా తత్పరుండై సముద్రతీరంబు వెలువడి కాననంబులు
గడచి గిరిగహ్వరంబులుదాటి వాహినుల నుత్తరించి పట్టణంబులు పరీ
క్షించి బహుదూరం బఱిగి యంతట. 48

సీ, నివసించె నేవీట నిజపదార్థానలో
మాధవుం డగు బిందుమాధవుండు
ప్రవహించె నేవీట భవబంధ విచ్ఛేద
కరవారి సంగ యాకాశగంగ
దయసేయు నేవీట తారకం బఖిలదే
హులకు విశ్వేశ్వరుం డెలమిలోడ
సిద్ధించు నేవీట జీవకోటికి శంభు
సారూప్యముక్తి నిస్సంశయముగ

నరసి యేవీట ప్రతిదినం బన్నపూర్ణ
యతిథులకు నమృత దివ్యపాయస మొసంగు
నట్టి కాశీపురంబు ప్రత్యక్షమైన
గాంచి ముదమందె నా రాచకలువ రేడు 49

సీ, అభ్రంకషాదభ్ర విభ్రమ స్ఫూర్జిత
గోపురోన్నత రత్నగోపురములు
మందాకినీతీర బృందావన ప్రభా
వానూన పరమ హంసాశ్రయములు
దివ్యసంఘాత ప్రతిష్ఠిత శివలింగ
సంగత ప్రాసాద సముదయములు
చంచల చంచరీ కాంచిత ప్రసవాభి
రామ నానావిధా రామములును

గలిగి చెలువొందు నలకాశికాపురంబు
జేరజని నృపతి యచ్చటి వారివలన
దత్ప్రభావంబు దెలిసి సంతసము మీఱ
జాహ్నవిని గాంచి యిట్లని సన్నుతించె. 50

స్రగ్ధరము.
నీరస్మేరాబ్జ భృంగే నిరుపమ కరుణోన్నద్రి భద్రాతరంగే
తీరప్రోద్యత్కుడుంగే దివిజముని కృతోదీర్ణ వాక్య ప్రసంగే
ధీరవ్రాతాను షంగే ధృత పవనము ఖోద్దీర్ణరంగ త్తరంగే
పారావారాంగసంగే భవభయచకితం పాహి గంగే శుభాంగే.

క. అని గంగను గొనియాడుచు
జననాథా గ్రేసరుండు శాస్త్రోదితరీ
తిని గుర్వింతు లిడి ముదంబున
దినకృత్యము దీర్చి తాన స్థిరతరలీలన్. 52

గీ. పౌరులనుగూడి సంతోష భరితు డగుచు
నాదికేశవమూర్తి దేవాలయంబు
జేర జనుదెంచి గుడిజొచ్చి చేతులెత్తి
హరి బరం జ్యోతి నిట్లని యభినుతించె. 53

మ. జయగోవింద రమామనోహర శరత్సంపూర్ణ చంద్రాననా
జయవైకుంఠ నికేతనా నరసఖా చక్రి జగన్నాయకా
జయ నీరేరుహ పత్రలోచన నిరీశా దైత్యలోకాంతకా
జయ శక్రాది సురార్చి తాంఘ్రియుగళా శౌరీ మురారీ హరీ 54

సీ. జయ దీనమందార సకల లోకాధార
భక్తచిత్తవిహార భయవిదూర
జయఖగేంద్ర తురంగ శయనీకృతభుజంగ
కరుణాలసదపాంగ ఖలవిభంగ

జయ మునిస్తుతపాత్ర జలద సన్నిభగాత్ర
సజ్జన వనచైత్ర శంభుమిత్ర
జయ సురస్తుతనామ సమదాసురవిరామ
శతకోటిరవిధామ సుతనుకామ

జయరమాపీనకుచయుగస్థగితగంధ
సౌరభాంకిత సద్వక్ష సారసాక్ష
జయ మురాసుర శిక్షణ చణ కరాగ్ర 55
శోభిత రథాంగ గోపకన్యా భుజంగ.

శా. శ్రీకాంతాయ నమోనమో బుధగణశ్రేష్ఠాయ పాదానత
శ్రీకంఠాయ నమోనమో మునిమనస్సేవ్యాయ నీలాంబుదా
భాకారాయ నమోనమో దనుజసంహారాయ మాయూర బ
ర్హాకల్పాయ నమోనమో యనుచు నిన్నర్చించెదన్ శ్రీహరీ. 51

ఉ. మ్రొక్కెద సర్వదేవమునిముఖ్యనమస్కృత పాదపంకజా
మ్రొక్కెద నీలమేఘనిభమోహనదేహవిభా విరాజితా
మ్రొక్కెద దుష్టదానవసమూహవిదారణ మూలకారణా 57
మ్రొక్కెద నన్ను గావుము సరోరుహలోచన శ్రీశ కేశవా.

మ. అని యద్దైవత సార్వభౌముని సపర్యల్ భక్తి గావింపుచున్
దనజన్మంబు పవిత్రమయ్యెనని మోదంబంది నర్తింపుచున్
జననాథాగ్రణి రాజమార్గమున సంచారంబు గావించు స 58
జ్జనులంగూడి సమస్త దైవతదిదృక్షాదత్తుడై యంతటన్.

సీ. శ్రీకాశికాపురీ సింహాసనాసీను
మునివంద్యు విశ్వనాథుని భజించి
యమరీ కచభరిత ద్యుమరీ హితపదాబ్జ
నన్నపూర్ణా విశాలాక్షి గొలిచి

యాఖువాహనుని లోకారాధ్యు ఘను డుంఠి
విఘ్నేశదేవుని వినుతిసేసి
శాతమన్యవమణిస్తంభ గంభీర వా
హుని భైరవస్వామి గని నుతించి
దండపాణిని బాగడి వందన మొనర్చి
త్రోవలోనున్న లింగమూర్తులకు మ్రొక్కి
విపుల మైనట్టి ముక్తిమంటపము గాంచి
మునిమఠంబులు చూచె సజ్జనవిభుండు. 59

వ. అంత. 60

శా. నీలాంభోధరముల్ నభస్థలిని శోభించెన్ మయూరాళి పిం
ఛాలంకారతనాడె జాతకము లత్యానందముం బొందె వా
త్యాలోలాకృతి సన్నగించె గుసుమప్రాలంబ రోలంబ వా
చాలంబై గనుపట్టె జాతితతి వర్షాకాలమయ్యెన్ ధరన్. 61

సీ. ఆకాశపద్మాకరాభ్యంతరస్థితా
నంగలాక్షాచిత్రిత నౌక యనగ
నంబుదమార్గ హర్మ్యాగ్ర ద్వారసంబద్ధ
మణిమయతోరణ మాలిక యన
గగనలక్ష్మి కటీఘటిత చిత్రాంశుక
కాంతి సంగత హేమ కాంచి యనగ
ద్యు సరోరుహాక్షి పయోధరస్థవిదాఘు
కాంతసంతత నఖాక్రాంతి యనగ
నింద్రచాపంబు పడమట నేపుజూపె
నుత్తరంబున చంచలాభ్యుదయ మయ్యె
దూరుపవనముగిడి చను కెంగె నాగారుతములు
దక్షిణంబున మేఘసంతతులు దనరె. 62

మ. శరధిన్నీరము గ్రోలుచో జలదవృషన్ శంఖములుంబ గ్రోలి వా
ర్ధర సంఘాతము వానకాలమున దత్తచ్ఛంఖసంఘంబు దు
ర్భరమైనన్ వమనంబొనర్చె నవ నభశ్శ్రేణికిం జేరువం
గరమొప్పం జరియించె నయ్యెడ బలాకల్గర్భమున్ దాల్చుచున్.

క. ఘనసమయం బని యెడు కాం
చనకారకు డపుడు నీలజలద కషశిలం
గను దొనరొరవట్టిన కాం
చనరేఖయనంగ దనరి చంచలరొడమెన్. 64

మ. ఘనకాలప్రియ సంగమస్ఫుటిత దిక్కాంతేక్షణా హారమో
హనముక్తా మణులో యనంగ జటుల భ్రానీకభీకృద్విఘ
ట్టన సంచూర్ణిత తారలో యనగ జూడన్ వేడుకై యభ్రవీ
థిని వర్షోపలముల్దొరంగెను ధరిత్రీభాగముం గప్పుచున్. 65

క. పరహిత వృత్తిం దిరిగెడు
విరహుల గుండియలు చంపవేయుదు ననుచున్
మరుడొనరించిన బంగరు
కరపత్రం బనగ గైతకచ్ఛదమలరెన్. 66

గీ. శార్వలస్థితి గననొప్పె బూరులీల
నింద్రగోప తనుద్యుతి పొందిమగుచు
బుడమి చేడియ తనమేన బూని నట్టి
నీలలోహిత వర్ణాంత చేలమనగ. 77

వ. మఱియు మధురస్వర ఘణితియుంబోలె రజఃప్రసరాపహార
ణత్రమంబై తాపసహస్తంబు నుంబోలె సజలకరకాలంకృతంబై క
ల్పాంత సమయంబునుంబోలె దర్శితానేక తరణి విభ్రమంబై రావణ
పౌరుషంబునుంబోలె మేఘనాథ జనకంబై యొప్పునప్పటి వర్షాకాలం
బవిముక్త క్షేత్రంబున గృహమేధినికేతనంబుల గడిపి యంతనచ్చో
వెడలి ధరిత్రీవల్లభుం డుల్లసితాంత రంగుండై క్రమక్రమంబున గయా

ప్రయాగంబులు సేవించి తత్తదుచిత కృత్యంబు లొనరించి శ్రీజగన్నా
యక సేవాతత్పరుండై కతిపయ ప్రయాణంబు లరిగి ముందట. 68

శా. పారావార తటాంతర స్ఫుటవటో పాంథాధ్వ విశ్రాంతినా
నారాష్ట్రాగత మర్త్యదర్శిత జగన్నాథ ప్రభావాంచితా
కారక్షోణి సురావళీ వినుత ముఖ్యక్షేత్రమాహాత్మ్య వి
స్తారంబౌ పురుషోత్తమంబు గనియెన్ ధాత్రీవల్లభుం డంతటన్. 69

ఉ. ఏపుట భేదనంబు దివిజేంద్ర నమస్కృత మేపురంబుల
శ్రీపతి దారుమూర్తికి నికేతన మే నగరీవరంబు వి
ద్యాపరిపూర్ణ భూసుర వితాన పరస్పర బోధనీయ మా
శ్రీపురుషోత్తమంబునకు జేరువ జేరి నృపాలు డంతటన్. 70

మ. క్షితినాథుండటు కొంతదవ్వరిగి వీక్షించెన్ బదాంభోరుహా
నతసంఘాత విముక్తిదాయక జగన్నాథాలయాగ్రస్థిరో
న్నతి పీఠామతి కాంత శాంత జనసంతానావనావక్రమున్
దితిపుత్రాంతక రూపరక్షిత ధరిత్రీ చక్రమున్ జక్రమున్. 71

వ. తదనంతరంబ.

సీ. తతధూప ధూమ విసారితాంభోధర
పటలోన్నత ధ్వజ జటయుతంబు
హరినీల మరకత కురువింద విద్రుమ
కృతమణి స్తంభ సుశ్రీపదంబు
తప్తహాటక నిర్మిత ద్వారబంధ బం
ధుర వజ్రకీలితా రకయుగంబు
నిఖిలదిగ్దేశాగతానేక మానవ
మహితసింహద్వార మంటపంబు
విశ్వకర్మ తపోబలావిష్కృతంబు
సర్వగీర్వాణ సంఘాత సన్నుతంబు
నగు జగన్నాథదేవు దేవాలయంబు
గాంచియారాజు కృతనమస్కారుం డగుచు. 73

మ. పలభూజాతము నీడఁ జేరి విబుధ వ్రాతంబులోఁ గూడియు
శ్రుతి శీర్షంబుల నోలలాడియు పునర్జన్మాభిలాషా విశం
కటబుద్ధింజని భక్తిపూర్వముగ మార్కండేయు శంభున్ శివున్
పటువాక్ప్రౌఢిని బ్రస్తుతించి జనిసాఫల్యమ్ముగా నంతటన్. 74

సీ. హరిపాదయుగ చింతనాత్యంత నిర్మల
స్వాంతులు వేదాంత సారవిదులు
భుజలతామూల విస్ఫుటలక్ష్యమాణము
ద్రిత శంఖచక్ర సుశ్రీసమేతు
లనుపమ తులసీ దళాంచిత నలినాక్ష
మాలికాధారణా లోలమతులు
ద్రావిడగ్రంథ సందర్భ విజ్ఞాన ధీ
చతురులు సకలశాస్త్ర ప్రవీణు
లఖిలలోకైక సమ్మతు లార్యహితులు
నైన వైష్ణవరాజుల నాశ్రయించి
శ్రీజగన్నాథదేవుని జేరి మ్రొక్కి
పార్థివోత్తము డిట్లని బ్రస్తుతించె. 75

రగడ:—

జయ జయ పారావార సమీపాంచన్నీలాచలకృత నిజమంది
ర జయ జయ ధీరామర మునిచేతస్సరసీరుహ సంచర దిందిందిర జయ
జయ బలభిన్మణి నీలాంబుద సన్నిభ శోభాకలిత సువిగ్రహ జయజయ
నిజపదసరసి జసేవాసక్త జనావన విలసదనుగ్రహ జయజయ నంద
యశోదా మందిర శైశవలీలాజన సంసేవిత జయజయ చక్రగదానంద
కధర శార్ఙ్గాద్యాయుధ రుచిసంభావిత జయజయ కధృత గోవర్ధనధర
సంరక్షిత పశుగోపకుమారక జయజయ జగదాభీల జ్వాలాచటులద
వాతంబు భీతిసవారక జయజయ గోపవనితంబవతీ కుచసంశ్రితచేలగ్రహణా

సంపాదకీయము

మహాశయులారా !

విసంధులు లేకుండ, గ్రామ్య భాషాపదములు ప్రయోగింపకుండ శ్లోకములుగాని, పద్దియములుగాని పఠికేమించకుండగ (2 పేజీలు) వ్యాసములు నాలుగు పేజీల కధికముగాకుండగ వ్రాతప్రేమే గ్రాంథికభాషలో లిఖించి పంపించుచు నాంధ్రగీర్వాణ భాషాకోవిదులు, పలువురి కవధిగల్పింపగోరితిని. ఇంతదనుక పంపిన కొందరికి వ్యాసముల లోని పై విషయములు ముద్రించుటలో మాకమిత శ్రమను గల్గించుచున్నవని మనవి చేయుచు, గత విధముననేయున్న వ్యాసాదికము పరిగ్రహించి ముద్రించుటకు వీలులేదని విన్నవించుచుంటిని. ఆంధ్రసాహితి నభివృద్ధిచేయు గద్యపద్యరచనలకే యిందు ప్రధానస్థానము గలదని నా విజ్ఞప్తి.

ఆంధ్ర ప్రభుత్వమున కొక వినీత విజ్ఞాపనము

ఆంధ్రప్రదేశములో బాటుగ భారతదేశమందలి యితర రాష్ట్రప్రభుత్వములుగూడ నాస్థానకవుల నెన్నుకొనియుండిరి. కాని బహు రాష్ట్రప్రభుత్వములు కవులవిడనాడి రని వింటిమి. ఆంధ్రప్రభుత్వము మాత్ర మాస్థాన కవిస్థానము నంతర్హితము గావింపలేదు. వయోజ్ఞాన భాషావృద్ధులగు చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి; శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి కాశీ కృష్ణాచార్యులవారిని నేటివఱ కాస్థాన కవీంద్రులుగ నిర్ణయించి గౌరవించియున్నారు. ముప్పురును పరమపదించియున్నారు. సహస్ర మాసజీవులకు మించినవారినే యాస్థానకవి స్థానమున నుంచుటచే త్వరిత కాలముననే నూతనకవీంద్రు నెన్నుకొనవలసి వచ్చుచున్నది. ఆంధ్ర గీర్వాణభాషాధికతగల్గి, బహుళగ్రంధరచయితలునగు పండితమండనులే యాస్థానకవిస్థాన మలంకరింపనర్హులు. కీర్తిశేషులగు గత కవీంద్రులకు స్థానమొసంగుటయే కాని వారికి భాషాభివర్ధక స్థితిగాని,

యార్థికమై శేష్యముగాని, కల్పింపబడలేదు. విద్యాశాఖామాత్యులతో సంపర్కముగాని, విశ్వవిద్యాలయసంపర్కముగాని వారికి గల్పింపబడలేదు. ఇతర సాహితీ పరిషత్తులతో గూడ ననుబంధము లేదు.

కావున విద్యాధికులగు నిట్టి మహాత్ములకు తగిన కర్తవ్యమును గల్పించి యార్థికముగ గౌరవకల్పనము గావించి యాంధ్ర దేశము నుద్ధరింప నాంధ్రప్రభుత్వము నర్థించుచుంటిమి.

సంపాదకుఁడు
కవికంఠీరవ, కవిమూర్ధన్య,
ప్రౌఢకవిచంద్ర, విద్వత్కవివర, బ్రాహ్మీభూషణ,
కా క ర ప ర్తి కృ ష్ణ శా స్త్రి.

సంపాదక సహాయులు

1. సరస కవితావతంస, శిష్ట్లా బాలకోటీశ్వర రావు

2. విద్వాన్, గున్నేపల్లి అక్షయలింగకవి

ఆంధ్రీకరణ సమస్యా పూరణార్థము

శ్లో. మశకా మత్కుణా రాత్రౌ;
మక్షికా భిక్షుకా దివా;
పిపీలికాశ్చ భార్యా చ
దివారాత్రం ప్రబాధతే.

♦ ♦ ♦

సమస్య

మ. కలిచేతన్ జనకాధిపాత్మజ గనెన్
కాంతారసంవాసమున్

♦ ♦ ♦

వసంత ఋతువు

(చైత్ర - వైశాఖములు)

లయగ్రాహి

కమ్మనిలతాంతములకుమ్మొనసి వచ్చుమధు
 పమ్ముల సుగీతనినదమ్ము లెసఁగెం జూ
తమ్ముల లసత్కిసలయమ్ముల సుగంధిముకు
 ళమ్ములను నానుచు ముద మ్మొనర వాచా
లమ్ము లగు కోకిలకులమ్ముల రవమ్ము మధు
 ర మ్మగుచు విన్చె ననిశమ్ము సుమనోభా
రమ్ముల నశోకనికరమ్ములును జంపకచ
 యమ్ములును గింశుకవనమ్ములును నొప్పెన్.

♦ ♦ ♦

చందనతమాలలతలందు నగ్గరుద్రుమము
 లందుఁ గదళీవనములందు లవలీమా
కందతరుషండములయందు ననిమీలదర
 విందసరసీచయములందు వనరాజీ
సందళితపుష్పమకరందరసముం దగులు
 చుం దనువు సౌరభము నొంది జనచిత్తా
నందముగఁ బ్రోషితులడెందము లలందురఁగ
 మందమలయానిల మమందగతి వీచెన్.

♦ ♦ ♦

"వాగను శాసనుఁడు"

మాధ్యమిక కారికలు-సంస్కృతము-నాగరిలిపి	2-50
యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనము	1-00
రఘునాథ రామాయణము (ప్రథమ భాగము)	1-00
రాధికాసాంత్వనము-సముఖము. వేంకటకృష్ణప్పనాయకుఁడు	1-50
రాఘవయాదవీయము	1-00
రెడ్లనాటి రెండు శాసనములు	0-50
లక్షణసారసంగ్రహము	2-00
విప్రనారాయణచరిత్రము - చదలవాడ మల్లన్న	1-25
శతకసముచ్చయము (ద్వితీయ భాగము)	1-25
శాసనపద్యమంజరి (మొదటి భాగము)	1-75
(ద్వితీయ భాగము)	0-75
శివరాత్రి మహాత్యము - శ్రీనాథకవి	2-50
షోడశకుమార చరిత్రము - వెన్నెలకంటి అన్నమయ్య	1-25
సర్వేశ్వర శతకము - యథావాక్కుల అన్నమయ్య	0-25
స్వప్నవాసవదత్త - భాసకృతి కనువాదము	2-00
సింహాసనద్వాత్రింశిక - కొఱవి గోపరాజు	1-50
,, (ద్వితీయ భాగము)	1-50
సీతారామ చరిత్రము	1-00
హ్రాస్వరంగములు	0-50
42 - వార్షిక మహాసభ - వ్యాసములు - 250 పుటలు	1-50
పరిషత్పత్రిక చందా	3-00
సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు 3,4,5,6,7	75-00
లక్షణసారసంగ్రహము	2-00
సీతారామచరిత్రము	1-00
బాలరామాయణము	0-25

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

*1	సంపుటము	15-00
*2	"	15-00
3	"	15-00
4	"	15-00
5	"	15-00
6	"	15-00
7	"	15-00

* పునర్ముద్రితములు గానున్నవి.

ప్రతులకు :

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

రామారావుపేట

కాకినాడ

తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

Edited by K. Krishnasastry, Published by Andhra Sahitya Parishat and Printed by J. Gopalam at Republic Press MainRoad, Kakinada